

KELETRŐL NYUGATRA

A KOMMUNISTA MOZGALOM TITKOS PÉNZEI

SZERKESZTETTE: KISS RÉKA
SOÓS VIKTOR ATTILA

Nemzeti Emlékezet Bizottsága | Budapest, 2015

STEFANO BOTTONI

„KÖLCSÖNÖSEN ELŐNYÖS” ÜZLET

Magyar–olasz gazdasági pártkapcsolatok
a hidegháború korszakában

A kelet–nyugati kapcsolatok „szürke zónája”:
néhány módszertani megjegyzés

Az Olaszország és a szovjet tömb, köztük Magyarország közötti kapcsolatok vizsgálata során mindeddig kevés figyelem hárult a gazdasági és pénzügyi viszonyok kutatására. Ez részben visszavezethető arra is, hogy olasz részről az elsődleges források nehezen hozzáférhetőek, másrészt a történetírás még mindig ódzkodik ettől a könnyen átpolitizálható és az ellenőrizetlen közbeszéd tárgyává tehető tematikától. Az Olasz Kommunista Párt (OKP) történetével foglalkozó hatalmas szakirodalomban továbbra is másodlagos szerepet játszik a gazdasági-pénzügyi tényezők vizsgálata,¹ az OKP és a szovjet tömb kommunista

¹ Cervetti 1993; Gozzini–Martinelli 1998; Guerra 2005.

pártjainak kapcsolatával foglalkozó újabb kutatások elsősorban e kapcsolatrendszer politikai oldalára irányulnak.²

A gazdasági kapcsolatokkal is foglalkozó újságírók és elemzők adatokban gazdag, de alapvetően publicisztikai műfajú köteteket jelentettek meg, melyek középpontjában az egyes politikai és társadalmi erők (elsősorban az OKP és a CGIL, baloldali szakszervezeti tömb) által Kelet-Európával folytatott (informális, fél- vagy illegális) kereskedelem állt.³ A memoárirodalomból kiemelkedik Giuseppe Averardi volt kommunista párthivatalnok rendkívül jól dokumentált kötete,⁴ valamint a *Vodka-Cola* című jelentés, ami az 1970-es években kialakult virágzó kelet-nyugati kereskedelmi hálózat egyik legmélyebb vizsgálata. Nem véletlenül, mivel mértékadó vélemények szerint a rejtélyes identitású szerző mögött a nyugati titkosszolgálatok álltak.⁵ Noha Magyarországon a történetírás 1989-et követően gyorsan megszabadult az ideológiai kötelékektől, és jelentős tematikus változatosságról, illetve módszertani fejlődésről tett tanúbizonyságot, a kelet-nyugati kapcsolatok, különösen az Olaszországgal kapcsolatos,⁶ illetőleg a vatikáni keleti politikával és a Kádár-rendszer egyházpolitikájával összefüggő kérdések⁷ vizsgálata még mindig inkább politikai-diplomáciai nézőpontból történik, és csak kisebb figyelem irányul a gazdasági folyamatokra. Eközben a folyamatban lévő nemzetközi kutatásokból egyre erősebb-

2 Általános kép: Garzia–Monzali–Bucarelli 2011. Romániáról lásd Santoro 2007, 1119–1148. Az OKP külföldi tevékenységének vizsgálatához fontos Pons 2006. Az OKP ellentmondásos kapcsolata a kelet-európai ellenzéki mozgalmakkal: Lomellini 2010.

3 Riva 2002; Selvatici 2010.

4 Averardi 2000, főleg a IX. fejezet.

5 Levinson 1978.

6 A teljesség igénye nélkül: Somlai 1996, 95–103; uő 2007, 239–259; Pankovits 2005; Andreides 2008¹; uő 2008², 156–176; Misur 2010; Csorba 2013.

7 Bővebben Szabó 2005; Fejérdy 2010, 361–374; uő 2011.

ben kitűnik, mennyire fontos szerepet játszott a politikailag és katonailag szembenálló tömbökhöz tartozó országok között a gazdasági, valamint tudományos-technikai együttműködés.⁸ Jelen írásban az alábbi kérdésekre keresem a válaszokat:

1) miként sikerült összeegyeztetni az ideológiai vonzódást az üzleti szemléletű partnerséggel?

2) milyen hatása volt a kereskedelmi kapcsolatok volume-nére az időszakos politikai válságoknak, azaz mennyire sikerült függetleníteni a pártcégeken keresztül folytatott „védett kereskedelmet” a világpolitikai trendektől?

3) milyen illegális pártfinanszírozási technikák tették lehetővé a hidegháborús korlátokat elkerülő olasz-magyar kereskedelmi rendszert?

A kérdést a *Terimpex* Külkereskedelmi Vállalat és olasz partnere, a milánói székhelyű, az OKP irányította *Soresco* kereskedelmi közvetítő társaság közötti kereskedelmi kapcsolatokon keresztül vizsgálom meg. A *Terimpex* alapításának időpontjától, 1949. augusztus 1-jétől egészen 1989. december 5-ig, amikor a külkereskedelem újjászervezése megpecsételte az állami tulajdonú konszern sorsát, 40 éven keresztül kulcsszerepet játszott a magyar gazdaságban, hiszen övé volt a vágóhús külföldi értékesítésének monopóliuma, a teljes mezőgazdasági-élelmiszeri szektor, valamint a háziállat-tenyésztés. A szocialista Magyarország termelési szerkezetében, amelyben a tradicionális ágazatok, mint az állattenyésztés és az élelmiszer-feldolgozó ipar megőrizték kiemelt szerepüket, ez a konglomerátum rövid idő alatt nem szocialista országok felé irányuló magyar export zászlóshajójává lett, eljutván odáig, hogy a hetvenes évekre egymaga a teljes magyar export 15 százalékát bonyolította. Az 1968-ban beve-

⁸ Eloranta–Olaja 2005; Germuska 2009.

zetett új gazdasági mechanizmus esztendeiben a *Terimpex* széleskörű autonómiát élvezett, és a magyar sajtóban megszerezte magának az ország legjelentősebb „keményvaluta gyárának”⁹ állandó jelzőjét, ami nem is volt túlzó. 1969-ben a *Terimpex* már több mint 200 millió dollárral járult hozzá az ország valutataralékához, míg az 1980-as évek elejére a dollárövezetbe irányuló exporttevékenységének értéke az egymilliárd dollárhoz közelített. Mindez azt eredményezte, hogy az állattenyésztési és mezőgazdasági-élelmezési tröszt a Kádár-rendszer vezetői számára egyszerre büszkeség- és aggodalomforrássá is vált. A *Terimpex* árucsereforgalma különösen jelentős volt Ausztriával, Nyugat-Németországgal és legfőképpen Olaszországgal, amely az 1960-as évek elejétől az 1980-as évek végéig Magyarország első számú kereskedelmi partnere volt a nem szocialista országok közül, miközben a Varsói Szerződésen belüli munkamegosztás keretén belül utóbbi két ország képezte a rendszer katonai és kémapparátusának két fő célpontját is. 1958-ban a *Terimpex* bonyolította az Olaszország felé irányuló magyar export 90 százalékát, több millió dollár értékben.¹⁰ 1971-re a vállalat 110 millió dollár értékben bonyolított áruforgalmat az olasz piacon, amely a teljes olaszországi árucseré-forgalom mintegy harmadát jelentette.¹¹ Ez a százalékos arány alig változott a következő két évtizedben.¹²

A kutatáshoz többféle és sokrétű forrást vettem igénybe. A fontosabb levéltári anyagok máig tartó hozzáférhetlensége miatt az olasz források elkerülhetetlenül szűkösek; ez alól a római Gramsci Intézet (Istituto Gramsci) levéltára jelent kivételt.

9 *Szabad Föld* 1968. október 27.

10 Pankovits 2005, 80.

11 *Esti Hírlap* 1972. május 13.

12 Lásd a Központi Statisztikai Hivatal 1970 és 1989 közötti *Külkereskedelmi Statisztikai Évkönyveit*.

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában (MNL OL) fellelhető bőséges forrásanyag közül feltétlenül megemlítendő a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) Központi Bizottságának iratanyaga. Ezen belül az olasz pártgazdasági kapcsolatokra vonatkozóan fontos iratokat találtam a Titkárság és a Politikai Bizottság jegyzőkönyveiben, Rákosi Mátyás 1948 és 1956 közötti bizalmas levelezésében, a gazdasági osztály irataiban, a magyar Külügyminisztérium és a római magyar követség közötti rejtjelüzenetekben, nemkülönben a római és a milánói magyar kereskedelmi képviselők irataiban. Alapvetőek a Külkereskedelmi Minisztériumnak az Olaszországgal folytatott kereskedelmi forgalomra vonatkozó iratai is (ezek 1980-ig hozzáférhetők), valamint az MNL OL-ban található, sajnálatosan csak két aránylag rövid időintervallumot (1950–56; 1986–91) felölelő *Terimpex*-fond. Hasznomra volt még ezen kívül a Közép-Európai Egyetem (CEU) keretén belül működő Nyílt Társadalom Archivum¹³ sajtóadatbázisa, illetőleg a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) belső használatra szánt, kereskedelmi áruforgalommal foglalkozó elemzéseinek évkönyveit őrző *Terimpex* dosszié. A magyar kommunista rendszer érzékeny külkapcsolatai fölötti különleges politikai-ideológiai „ellenőrző” funkció miatt bizonyultak végül fontosnak az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának (ÁBTL) a külkereskedelem egyes, a magyar–olasz kereskedelmi árucseré forgalomban dolgozó funkcionáriusok információs tevékenységének tulajdonítható iratai; úgy, mint a számos 1948-49-ben, az 1956-os forradalmat követően, illetőleg a hetvenes években Olaszországba menekült diplomata, hivatalnok és kereskedelmi ügynök terhére elkészült perirat.

13 Open Society Archive (OSA), Budapest, HU OSA 300-40-1, box 762: *Terimpex* Külkereskedelmi Vállalat 1954–1988.

Mielőtt elmélyülnénk a magyar helyzet vizsgálatában érdemes kiemelni, hogy Olaszország az 1950-es évektől kezdődően, amint az a hatalmas dokumentációs anyagból kitűnik, különleges helyet töltött be a kelet-nyugati kapcsolatokban. Ebben a nyugati tömb legnagyobb és legbefolyásosabb kommunista pártjaként az OKP fontos közvetítő szerepet játszott. Ugyanakkor a hidegháborús időszakban a kelet-nyugati irányú kereskedelemre szakosodott gazdasági társaságok tevékenységét nem övezte különösebb titokzatosság: a főbb politikai szereplők és a biztonsági szervek előtt ismert és nagymértékben elfogadott párhuzamos gazdasági rendszert alkottak. A kontinens két része közötti tartós politikai és diplomáciai konfliktus mögött létezett egy formális, és egy még jelentősebb informális együttműködési terület is. Ennélfogva, rengeteg még a kiaknázandó téma a közel fél évszázadig kettéosztott kontinens társadalomtörténetét illetően, és a transznacionális gazdasági kapcsolatok vizsgálata is meglepő és eredményes perspektívákat tárhat fel. Igazán egy gazdasági elemzésen keresztül válna láthatóvá a gazdasági szükségszerűség összetett szerkezete, a politikai stratégiák, ideológiai összeütközések, államigazgatási és számviteli praktikák, a személyes kapcsolatok, a korrupció, valamint a kémtevékenység – a hidegháború mindennapjai annak különböző vonatkozásaiban.

A kereskedelmi hitelközvetítés rendszerének bejáratása, 1948–1960

A hidegháború első éveiben az élénk ideológiai-katonai versengés és a NATO részéről a COCOM-lista, a stratégiai technológiák exportját ellenőrző bizottság bevezetése komoly csökkenést eredményezett a szovjet világgal folytatott árucseré-forgalom-

ban. Ebben az irányban hatottak elsőként a háborús jóvátétellel, majd a bilaterális kereskedelmi kapcsolatok újrapozicionálásával kapcsolatos szovjet politikák. A tömbök közötti kereskedelem számára a csekély szabadon maradt területek egyike a mezőgazdasági termékek piaca volt, amely a gabonaféléktől a déligyümölcsökön keresztül a húskészítményekig számos terméket magába foglalt. A dollárban folytatott árukereskedelem, tehát bizonyos *profit* realizálásának szükségessége, összekapcsolódott Moszkvának és csatlósainak azon szándékával, hogy legális kereskedelmi csatornákat használjanak a nyugati országok kommunista pártjainak anyagi támogatása érdekében. Az olasz, nyugat-német, francia, belga, osztrák és izraeli piacokon való működéshez a *Terimpex* kereskedelmi közvetítő társaságként szolgált.

Annak ellenére, hogy az egypártrendszerek működtette kelet–nyugati kereskedelmi csererendszerekre vonatkozó magyar dokumentáció közel sem teljes, kijelenthető, hogy ezen kereskedelmi társaságok olaszországi jelenléte 1948 decemberétől erősödött meg, amikor a két ország aláírta a bilaterális kereskedelmet előmozdító, első háború utáni szerződést.¹⁴ Gondolok itt a *Simesre*, a mezőgazdasági területen és a déligyümölcsexportban monopolhelyzetben levő magyar *Agrimex* partnerére, vagy a torinói székhelyű, Augusto Doro kommunista funkcionárius irányította *Nordexpora*, az ismeretlen eredetű, de az iratokban többször szereplő *Co.Ce.Or.*-ra vagy mindenekelőtt a *Socofinra* – a későbbiekben *Sorescora*, amely 1950 novemberétől lett a *Terimpex* kizárólagos partnere.¹⁵

Az Olasz Kommunista Párt (OKP) részéről az 1950-es évek közepéig a szovjet tömbbel folytatott kereskedelmi kapcsolatok

14 MNL OL Külügyminisztérium XIX-J-1-j, Olaszország 1945–64, 32–33. doboz

15 MNL OL Külügyminisztérium XIX-J-1-j, Olaszország 1945–64, 4. doboz.

politikai irányításáért Eugenio Reale szenátor volt felelős, akit munkájában Norberto D’Alessandro, majd ezt követően Nullo Muratori, a pártnak a szovjet tömbbel kereskedő import-export cégeinek általános igazgatója segített. Ahogyan azt az OKP történetének kutatói megjegyzik, noha a sajtó- és rendőrségi források több tízmilliárd lírára becsülték a párt éves mérlegét azokban az esztendőkből, amely nagyobb részt diplomáciai csatornákon keresztül lebonyolított közvetlen kifizetésekből és a kommunista országokkal folytatott üzletek 5 százalékos hasznából állt, mindennek nem volt nyoma sem a hivatalos közleményekben, sem pedig az OKP titkos levelezéseiben.¹⁶ Magyar részről fontos szerepet játszott a római képviselő kereskedelmi irodája, valamint a Külkereskedelmi Minisztérium olasz referatúrája, ahol az igen hasznosnak bizonyuló római tanulóévekből visszatérő Tóth Ida 1951-től az 1970-es évek végéig a titkos kereskedelem központi szereplője volt.

1956-ig a pártirányítás alatt álló árucsererendszer kialakítása közvetlenül a legmagasabb politikai szinten történt. Eugenio Reale szenátor, aki Carlo Farini parlamenti képviselővel együtt az *Oggi in Italia* című rádiós műsor felelőse volt, évente többször Budapestre utazott „a párt titkos ügyeinek lebonyolítása”¹⁷ érdekében. A titkos ügyletekkel mások is foglalkoztak az OKP részéről: Matteo Secchia, az OKP főtitkárhelyettesének testvéröccse, néhány esztendeig Togliatti személyi titkára, és Edoardo D’Onofrio képviselő, a Központi Bizottság tagja. Utóbbi nem melleleg a belső rendészeti és információs szolgálatáért felelt, és személyesen felügyelte az 1948-as választási kudarcot köve-

16 Gozzini–Martinelli 1998, 154–156.

17 MNL OL 276 f. 98. cs. [Központi Bizottság Külügyi Osztály] 63. ó. e. 41. 183, 241, 245–246, 269, 367 [Farini 1951–53-as magyarországi útjainak jelentései]. Lásd még APC MF 218: 1952. január 3; Farini 1951. december 21–27-i utazásának jelentése [Kelet-Berlin–Budapest–Varsó–Prága].

tően Kelet-Európába menekült több száz olasz partizán múltú kommunista „politikai munkáját”.¹⁸ Tekintettel arra, hogy a monopolhelyzetben lévő külkereskedelmi társaságok vezetőivel a kereskedelmi tárgyalásokban magyar részről lehetetlen volt direkt megbeszéléseket folytatni, a nyugati testvérpártoknak nyújtott anyagi segítségekről folytatott tárgyalások egyenesen a legfelsőbb pártvezetést érintették. Az ötvenes évek első felében az MDP Titkárságának címzett titkos emlékeztetőket és jelentéseket gyakran szerkesztette Hágy Gyula külkereskedelmi miniszter, valamint a közgazdász végzettségű befolyásos központi bizottsági tag, Friss István. Mindenesetre számos alkalommal kellett az Országos Tervhivatal elnökétől, Vas Zoltántól, egészen az első titkár Rákosi Mátyásig bezárólag felhívni a magas rangú pártvezetők figyelmét a bonyolult magyar–olasz pénzügyi összefonódásokra.

A negyvenes évek végétől a magyar–olasz kereskedelmi csereforgalom az OKP számára a magyar fél által biztosított „jutalékokkal” is gazdagodott, az általuk ellenőrzött társaságok támogatásáért cserébe.¹⁹ A szigorú rendőrségi ellenőrzések elkerülése végett a magyarok különféle módszerekkel értesítették az OKP-t a megállapított „megbízási jutalékról”. A Togliattival folytatandó megbeszélésekre 1950 februárjában Rómába érkező Friss személyesen nyújtott át Matteo Secchiának egy, az értékét tekintve nem pontosan meghatározott dossziét.²⁰ 1951. július 21-én az MDP Külügyi Osztályának egyik felelőse, Beberics Anna közölte Realéval és D’Onofrióval, hogy a fizetés a

¹⁸ Sechi 2006, 433.

¹⁹ Első évekről szóló terjedelmes dokumentáció található a Terimpex iratok között MNL OL XXIX-G-22-b, Állat és Terményforgalmi Külker. Nemzeti Vállalat – Terimpex, 1–4. doboz.

²⁰ MNL OL 276/65/140 [Rákosi Mátyás titkársága] Friss István beszámolója Rákosi számára, 1950. február 28.

Magyar Nemzeti Bankon keresztül megtörtént, a kedvezményt pedig 101.613 svájci frank, közel 14 millió olasz líra jutalék értékben jóváírták az OKP által egy svájci hitelintézetben megnyitott számlára.²¹ 1952 októberében a *Socofin*, az OKP gazdasági társasága 3 millió líra jutalékra tett szert 600 millió líra értékű friss vágóhús olaszországi importja után, amely megegyezett az *Ufficio Italiano Cambinál* elhelyezett összeg 2 százalékaival.²²

A korszakban folytatott sűrű kétoldalú levelezésből a két párt közötti kereskedelmi együttműködésben olyan strukturális hibák mutatkoznak, amelyek veszélyeztették az üzlethathatóságot és a rentabilitást. Az OKP és kapcsolt szervezetei, a szakszervezetektől a szövetkezetekig kihasználták a kiváltságos magyar és kelet-európai csatornát saját kizárólagos céljaik finanszírozása érdekében egy olyan időszakban, amikor az olasz hatóságok folyamatos nyomás alatt tartották ezeket. A bizonygatott internacionalista szolidaritás ellenére a magyarok az OKP részéről gyakran önző és nagyképű hozzáállást tapasztaltak a kelet-európai partnerekkel szemben. A bizalmatlanságot jól szemlélteti egy 1956 júniusában kelt követségi jelentés:

„Miniszter elvtársnak jelentek, hogy június 5-én Mandula elvtárs kérésére a követségre bejött Reale elvtárs. A beszélgetés folyamán felvettem, hogy Olaszországgal ez évben megkötött kereskedelmi szerződésünk 75 százalékos emelkedést irányoz elő. Mi nem csak teljesíteni, hanem túlteljesíteni akarjuk a szerződésben vállalt kötelezettségeket. Úgy látjuk, mindkét részről megvannak az előfeltételek. Azokkal a polgári vállalatokkal, melyekkel kapcsolatban vagyunk, kedvezően kezd alakulni, illetve kiszélesedni a kereskedelmünk. Tehát felfelé ívelő tendenciát mutatnak. [...] Mi azt szeretnénk, ha a velünk kapcsolatba levő pártvállalatok is ebbe az irányba fejlődnének. Hiszen

21 MNL OL 276/98/63, 1.

22 MNL OL XXIX-G-22-b [Terimpex], 36. doboz, 82. tétel.

közös az érdekünk, ennél fognak [!] is szükséges, hogy a velük lévő forgalmunk is emelkedjék. A feladatunk is jóval nagyobb, mint a múltban volt, és tovább szeretnénk bővíteni ez irányú munkánkat. Sajnos pont a pártvállalatokkal való kereskedelmünk nem fejlődik ebbe az irányban. Ezen vállalatok vezetői nem keresik fel a kirendeltséget, és nem veszik fel a kapcsolatot közvetlenül Mandula elvtárrsal, még csak levélben sem, pedig mindegyiket értesítette az új kirendeltség vezető érkezéséről. Pedig úgy látjuk, hogy nagyon sok megbeszélni való lenne ezen vállalatok vezetőivel. Mandula elvtárs véleménye szerint, ezért külön nem kellene Rómába jönni, hanem alkalmilag mikor itt járnak keresnek fel. Ezen vállalatoknál nem érezhető a velünk való forgalomban, a két ország kereskedelmi kapcsolatában beállt kedvező változás. Reale et. azzal indokolta a passzivitást, hogy mi ezen vállalatokon keresztül nem vásárolunk kendert és citromot. Mandula et. kifejtette, hogy a főkérdés részünkről először az, hogy árut kell eladni, hogy utána vásárolni is tudjunk. Szívesen igénybe vesszük ezen vállalatok közvetítését, ha az említett kérdéseket kedvezően szorgalmazzák és kedvező ajánlatokat tesznek Reale et. által említett cikket vásárlására. De a múltban az történt, hogy ezek magasabb árért ajánlották fel áruikat, mint más olasz cégek. Reale et. helytállóan tartotta az észrevételeinket és ígérte, hogy utasítja ezeket a vállalatokat a magyar áruk fokozottabb elhelyezésére és odahat, hogy a jövőben az említett vállalatok vezetői személyesen is vegyék fel a kirendeltséggel a kapcsolatot és tárgyalják meg a kereskedelmi kapcsolat bővítésének lehetőségét.”²³

Más esetekben viszont épp az ellenkezője történt: a magyar kereskedelmi képviselők százalékos arány alapján kötöttek üzleteket az OKP által *nem* ellenőrzött cégekkel is. A Külkereskedelmi Minisztérium több ízben érezte szükségét, hogy elkerülendő és ajánlott társaságok neveit tartalmazó körleveleket adjon ki. A listán szerepelt a *Simes* is, amelynek kereskedelmi ügynökeit

23 MNL OL XIX-J-1-j, Olaszország 1945–64, 24. doboz, 005631. Róma, 1956. június 12. A PCI vállalatok Magyarországgal való kereskedelmi kapcsolata.

külön be is mutatták.²⁴ Bár a Magyarországgal folytatott kereskedelmi forgalomban érdekelt olasz vállalkozások nagy többsége északon volt található, Bulgáriával és Csehszlovákiával ellentétben, amelyek már az ötvenes évek elején kereskedelmi hivatallal rendelkeztek Milánóban, a magyar képviselet csak 1961 áprilisában nyitotta meg kapuit. A magyarhoz hasonló fejletlen kelet-európai gazdaságok számára, amelyeket 1951–53-ban Sztálin erőfeszítései és a „megemelt” első öt éves terv végrehajtása még jobban eltorzítottak, az OKP rendelkezésére bocsátott, és a műveletekben részt vevő olasz funkcionáriusok által nem nélkülözhetően értékelt banki jutalékok vagy pénzadományok forrásainak előteremtése hatalmas megerőltetést jelentettek. Ez az erkölcsi dilemma nem egy esetben okozott nézeteltéréseket a felek között, amelyeket politikai közvetítőknek kellett elsimítani.²⁵ Végül mindkét országban a megbízható vállalati vezetők és a gazdasági keretek hiánya arra kényszerítette a politikai vezetőket, hogy gyakran személyesen exponálják magukat olyan kereskedelmi tranzakciókban, amelyeket „titkosnak” szántak, de amelyekről így a rendőri szervek bőséges dokumentációval rendelkeztek. Például szolgálnak erre az 1951–53-as olaszországi bírósági vizsgálatok, majd ezt követően az 1954 őszen az OKP társaságainak székhelyein lefolytatott házkutatások. Erről a következő összefoglaló jelentés tanúskodik:

„Az OKP elleni adminisztratív intézkedések, melyek a párt gazdasági forrásait volnának hivatva megszüntetni, nem találtak nagy lelkesedésre azon cége

24 MNL OL XXIX-G-22-b, Állat és Terményforgalmi Külker. Nemzeti Vállalat – Terimpex, 1950–1957, 5. doboz, 02-097. A Külkereskedelmi Minisztérium körlevelei, Budapest, 1951. május és október.

25 MNL OL 276/98/63 181-184. Lastofka Béla, a római diplomáciai képviselet kereskedelmi képviselője. Feljegyzés Háytárs számára a Realéval és Muratorival folytatott megbeszélésről, 1951. október 8.

körében, amelyek a béketábor országaival kereskednek. A tény ugyanis az, hogy a kormány idevonatkozó intézkedései ezeket mind sújtja. Ezen cégek ki vannak téve a hatóságok állandó zaklatásainak, és az utóbbi időben pl. az Artex képviselőjénél egy 7 tagú, a Terimpex képviselőjénél egy 3 tagú rendőrségi különítmény nyomozott napokon keresztül. Rendőrségi vizsgálatokról egyébként több cégtől értesültünk”.²⁶

Az OKP közvetlen szerepe nagy biztonsági kockázatot jelentett az olasz hatóságok által szigorúan ellenőrzött társaságoknak. Reale, aki elégedetlen volt a kereskedelmi csereügyletek nagyságrendjével és az alkalmazott módszerekkel, felajánlotta Togliattinak a lemondását, amit utóbbi egyébiránt már 1949 tavaszán sem fogadott el.²⁷ Az elkövetkező évtizedet az ismétlődő botrányok, a párt belső vizsgálatai, letartóztatások vagy – magyar részről – jelentős politikai károkat okozó disszidálások jellemezték. A sort az 1948-tól 1950-ig a titkos kereskedelmi üzletekben igen fontos szerepet játszó magyar követségi kereskedelmi tanácsos, Szekeres György nyitotta, aki megbízatását hátrahagyva 1951-ben Franciaországba menekült, nyomban utána pedig Nyugat-Németországba. Ott fogták el a szovjet biztonsági szervek, kiadva őt a magyar hatóságoknak, akik ezt követően négy év börtönbüntetésre ítélték.²⁸ Viszont valószínűleg épp a menekülése idején Szekeres által szolgáltatott információk tették lehetővé azt a letartóztatási hullámot, amely az OKP kelet-európai kereskedelemmel foglalkozó 80 funkcionáriusát sújtotta. Ennek hatására, ahogyan azt egy 1951 júniusában Rómából

26 MNL OL XIX-J-1-j Olaszország 1945–64, 4. doboz, 0028/2. Róma, kereskedelmi tanácsos. 1954. évi gazdaságpolitikai összefoglaló jelentés.

27 MNL OL 276/65/40 2-3. Szekeres György a római magyar követség kereskedelmi tanácsosa. Feljegyzés Rákosi Mátyás számára az OKP üzeneteiről, 1949. június 11.

28 ÁBTL, 3.1.9. V-88814, Szekeres György vizsgálati dossziéja.

Rákosinak küldött távirat tanúsítja, néhány hónapra egyenesen fel is kellett függeszteni „a titkos üzleteket”.²⁹

A nehézségek és sikertelenségek a kereskedelmi közvetítés rendszerének újjászervezésére serkentették a feleket, kihasználva azt, hogy az Egyesült Államok a háború utáni újjáépítés támogatása érdekében jóváhagyásáról biztosította Olaszországot a kelet-európai kereskedelmi kapcsolatok bővítése tekintetében. Mindazonáltal az olasz kormány korlátozta a kommunista ellenzék által ellenőrzött kereskedelem kiterjedését és jelentőségét, kizárva a gépek és precíziós műszerek import-exportját. Ennek ellenére, az Olasz Külkereskedelmi Minisztérium alkalmazottai szerint, akikkel a volt külügyi államtitkár Reale napi szintű munkakapcsolatot tartott fenn, Magyarországnak nem volt más választása, mint elfogadni a hagyományosan a mezőgazdasági termékeken és vágóállat-állományon alapuló kereskedelmi áruforgalom illetén folytatását, máskülönben Olaszország más piacok, például Jugoszlávia felé fordult volna.³⁰ A kapcsolatjavítás feltételeként a kereskedelmi társaságok vezetésében új, az OKP-hoz csak közvetetten kapcsolható emberekre volt szükség, mint Vittorio Savi, aki több mint két évtizedig volt a *Soresco* vállalat ügyvezető igazgatója. Savi első említése a magyar dokumentumokban 1952. október 27-éig nyúlik vissza, amikor is a *Socofin*, az import-export tekintetében monopolhelyzetben lévő és a magyar *Terimpex*-szel együttműködő *Soresco* elődjének képviselőjeként Budapestre érkezett. A fiatal, komoly és felkészült Savi kitűnő benyomást tett a magyar fővárosban, így a külkereskedelmi miniszter rábízta a piac legértékesebb, vágóállatokkal foglalkozó részét.³¹

29 MNL OL 276/65/140 6. Berei Andor Rákosinak, 1951. június 8.

30 MNL OL XXIX-G-22.b, 24. doboz 49. tétel.

31 MNL OL XXIX-G-22-b, 36. doboz, 82. tétel.

Az ötvenes évek első felének nyitásait ennek ellenére egy sor egymással összefüggő esemény tette hiábavalóvá. Válaszul az 1956. októberi forradalom kegyetlen elfojtására, a Nyugat a Kádár János vezette szovjetbarát rendszer ellen diplomáciai elszigetelési stratégiát léptetett életbe. A kereskedelmi bojkottot elősegítette a disszidálások hatalmas száma is, amely ízekre szedte ezt a magyar kommunista állam számára fontos és érzékeny szektort. Egy 1957-es beszámoló szerint a forradalom idején, illetve azt követően a külkereskedelemmel foglalkozó magyar vállalatoknak 577 hivatalnok disszidált, és ebből 17 csak a *Terimpextől*. A disszidensek között minden szint képviselve volt: 2 igazgató, 120 kereskedelmi megbízott, 37 kormányzati funkcionárius és 22, a diplomáciai képviseleteken és követségeken szolgálatot teljesítő kereskedelmi képviselő is megtalálható volt, köztük olyanok is, akik Rómában dolgoztak.³² Ami az olasz viszonylatot illeti, miután Eugenio Reale, a párt titkos finanszírozási rendszerének megalkotója és legnagyobb ismerője elhagyta az OKP-t, az általa ellenőrzött közvetítési rendszer pedig az összeomlás szélére került.³³ Reale alapvető, de a történetírás és a pártemlékezet számára látszólag ismeretlen szerepe egy bonyolult korrupciós mechanizmus működésében nyers őszinteséggel mutatkozik meg abban az 1957. január 7-i, láthatóan az OKP Titkárság, tehát Palmiro Togliatti részére készített névtelen, de igen részletes jelentésben, amely alapján kizárták a pártból az „áruló” Realét.

„Kapcsolatai is – noha a munkával együtt jártak – olykor félreérthető kihatással voltak, amelyeket személyesen intézett és nagy titokban tartott a legnagyobb bankvezérekkel vagy monopolista vállalatok igazgatóival.

32 MNL OL 288/23/16 [MSZMP Államgazdasági Osztály] 101–123.

33 Averardi 2000, 215–218.

Mindeközben, és több alkalommal, a szóbeli megállapodásokkal sem volt felkészült, hogy milyen jutalék illet meg minket a meghatározott üzletekért, így aztán amit számunkra jóvá kellett volna írni a kereskedelmi szolgálatért inkább látszott csekély adománynak, mint járandóságnak. Nézzük például a RIV Bertolone ügyét, amely amennyire emlékszem, csak egymilliót juttatott Realénak egy olyan igen kiváló üzlet során Lengyelországgal, amelyet torinói társaságunk együttműködése éppúgy, mint Spartaco Vannoni, aki abban az időben huzamosabban Varsóban tartózkodott, előmozdított. Ugyanez történt a FIAT-val, amely a lengyelországi tengeri motorok szerződése érdekében (körülbelül 10 millió dollár), jócskán igénybe vette Vannonit, és aki, ha jól emlékszem megelégedett azzal, hogy a számunkra (kétszer vagy háromszor) autóvásárlások árából kedvezményt adott. Hasonló típusú bizonytalanságok történtek akkor is, mikor a járandóságot anélkül állapították meg, hogy lehetséges lett volna közbelépni Reale tiltásának és a kedvencei által (magától értetődően vele egyetértésben) közbevetett gondok orvoslása érdekében”.³⁴

Az OKP-t a magyar forradalmat követően sújtó válság ellenére, 1956 nem jelentett hosszú távú törést a kétoldalú gazdasági kapcsolatok fejlődésében. Már 1958-ban Enrico Mattei, az ENI állami energetikai konszern nagyhatalmú vezére Moszkvából hazatérve megállt Budapesten. Itt kipuhította a kőolajipari felosztási lehetőségeket, miközben az 1958 és 1960 közötti három esztendőben a magyar hatóságok folytatták a l’Unità finanszírozását évi 500 000 konvertibilis forintnyi összeggel, ami megközelítőleg 9 millió lírát jelentett a korabeli átváltási árfolyamon.³⁵ 1960-ra a magyar–olasz kétoldalú kereskedelmi mérleg az 1955-ös esztendő 20 milliárd dollárjához képest megkétszereződött, amely Ausztria és a Német Szövetségi Köztársaság után Olasz-

34 Archivio Instituto Gramsci, Roma. Fondo Mosca, busta 253. Cartella Reale. 6 gennaio 1957, 8.

35 Pankovits i. m. 63.

országot az ország harmadik legjelentősebb nyugati partnerévé tette. A Kádár-rendszer, noha ereje egy részét még az „ellenforradalom” leverése kötötte le, megértette 1956 gazdaságpolitikai üzenetét. Az MSZMP Politikai Bizottságának 1958. januári határozata a Külkereskedelmi Főiskola megalapításáról, illetve a fiatal közgazdászok számára nyugati pénzügyintézetekben biztosított ösztöndíjakról hozzájárult a fejlett tőkés országokkal való külkereskedelem fejlesztéséhez, és az ágazat jelentős átalakítása előtt nyitotta meg az utat.³⁶ Ezek az intézkedések már megelőlegezték az új gazdasági mechanizmust, még akkor is, ha nem sikerült árnyalniuk a magyar gazdaságról, mint eredendően mezőgazdasági-állattenyésztési profilú gazdaságról alkotott nemzetközi ítéletet. Odahaza ugyanakkor az egyes élelmiszerek – mint például az átlagfogyasztó számára immár elérhetlené váló marhahús – nagy mennyiségben történő exportálása elégedetlenséget és kritikát váltott ki a párt széles köreiben.³⁷ Az elkövetkező években a legrentábilisabb magyar vállalattal kapcsolatos hivatalos propaganda jóval szolidabb hangnemet ütött meg: az 1960-as években a *Terimpex* lett az ország legértékesebb „valutagyára”.

A „védett kereskedelem” tündöklése és válsága, 1961–1985

A hatvanas évek elején, a nemzetközi politikai hangulat javulásával megváltoztak a magyar–olasz kereskedelmi kapcsolatok alapfeltételei és koordinátarendszerei. A hidegháború első esztendeihez képest, a virágzó import-export már nem úszott

³⁶ MNL OL 288/23/14, 1958.

³⁷ MNL OL 288/23/14, 1959.

az árral szemben, hanem harmonikus módon illeszkedett a két tömb közötti enyhülésbe és az olasz fogyasztó szimpátiáját növelte egy „egzotikus”, földrajzilag közeli ország irányában.³⁸ 1962 szeptemberében a római magyar diplomáciai képviselőlet vezetését, egy az elődeihez képest szívélyesebb és kifinomultabb ízlésű kommunista, Száll József vette át, aki rezidenciáját találkozási ponttá alakította az olasz politikusok, művészek és üzletemberek számára. A *Terimpex* számára mindez különleges lehetőséget jelentett. A cég és a Magyar Nemzeti Bank Devizagazdálkodási Intézőség 1963-ban folytatott levelezése kitűnően mutatja a kialakított, az ún. „alkotmányos költségek”-en alapuló rendszer mindennapi gyakorlatát. 1963. február 19-én az MNB Devizagazdálkodási Intézőségnek kelt levelében Dézsi Albert, a Terimpex vezérigazgatója a következő kérést fogalmazta meg:

„Hivatkozunk f. hó 13-án kelt levelére, amelyben a római kirendeltségünk által a *Soresco* cég részére teljesített Lit. 1.000.000 + 500.000. – kifizetése ügyében érdeklődnek és közöljük, hogy a kifizetések egyes speciális engedélyek megszerzésével kapcsolatosan merültek fel, mely engedélyek kiadatása után a *Soresco* közbenjöttével történik meg a honorárium rendezése. Tájékoztatásukra megjegyezzük, hogy a kifizetések összege a vonatkozó engedélyek értékének 1-3 százalékát teszik ki. Ez alkalommal bejelentjük, hogy ez idő szerint egy 500 tonnás húskontingens után Lit. 3.500.000. – továbbá egy tejpor konstrukciós engedéllyel kapcsolatban Lit. 1.000.000.- kifizetésről kaptunk értesítést. Továbbmenőleg a közeli időkből kiadásra kerül 1.000 tonna vajra, 500 tonna marhahússra, 300 tonna sertéshússra és 5.000 darab marhára vonatkozó bevételi engedély, melynek honoráriumát a fentiek szerint kerül kifizetésre. Kérjük, hogy a kifizetésekhez hozzájárulni szíveskedjenek.”³⁹

38 Pankovits i. m. 95.

39 MNL OL, MNB TÜK XXIX-1-aa, 471. doboz, 0054/1963. Terimpex. Köszönet Germuska Pálnak, aki figyelmembe ajánlotta ezt a fontos anyagot.

Egy 1963 júliusában kelt jelentés az 1962. november és 1963. április közötti „alkotmányos költségek” kifizetését összegezte. Ezek szerint a *Terimpex* 166 millió forint értékben szállított élő és fagyasztott húst Olaszországba. „Alkotmányos költségek” fejében összesen 15 millió líra átutalására kapott engedélyt a Nemzeti Banktól, és további 11.800.000 líra értékben nyújtott igényt a nyári szabadságolások előtti időszakban.⁴⁰

Az Olaszországgal szembeni általános magyar stratégiát az MSZMP Politikai Bizottsága 1964. április 14-én körvonalazta. Olaszországot a közös európai piac gyenge láncszemének tekintették, amely esetében nyugati politikai és katonai szervezetekkel történő kapcsolatok bővítése érdekében ki lehet használni a belső ingadozásokat.⁴¹ Emiatt Budapest nagy jelentőséget tulajdonított a milánói kereskedelmi kirendeltség és konzulátus 1961-ben történt megnyitásának, valamint a négyévenkénti kereskedelmi egyezménynek, amelyet 1969-ben először kötöttek a Varsói Szerződés egy országával. A kereskedelmi árucseré forgalom a két ország között dinamikus növekedésnek indult és 1964-ben elérte a 100 millió dollárt, 1969-re majdnem elérvén a 230 millió, 1973-ban, az enyhülési folyamat csúcán pedig a 440 millió dollárt. Magyar–olasz kontextusban a hidegháború ekkor a „szívélyes ellenségeskedés” karakterét öltötte magára, ami Aldo Moro akkori olasz külügyminiszter kifejezésével élve számos „párhuzamos konvergenciával” gazdagodott, és amire rendkívül zavaróan hatottak az időnként felbukkanó kémkedési és disszidálási ügyek. A legnagyobb port kavaró ügy természetesen Száll József római nagykövet 1970. októberi disszidálása volt. A frissen hazarendelt, és a hazai viszonyokkal elégedetlen diplomata és pártfunkcionárius Milánóban telepedett le csa-

⁴⁰ Uo.

⁴¹ MNL OL, 288/5/332 a Politikai Bizottság 1964. április 14-i hivatalos ülése.

ládjával, óriási botrányt okozva a kádári apparátusban. Hosszú vizsgálódás után a magyar hatóságok 1973-ban, távollétében 15 esztendőös börtönbüntetésre és vagyonekobzásra ítélték Olaszország számára végzett kémkedés vádjával.⁴² Az olasz parlament terrorizmust és politikai gyilkosságokat vizsgáló bizottságának egyik jelentése szerint Száll disszidálását az olasz elhárítás (Servizio Italiano di Difesa) is segítette, az egykori követ pedig üzletember lett, és 1975-ben a P2 szabadkőműves páholy soraiba kooptálták.⁴³ Mindenesetre már 1966-ban meglepetést keltett a milánói magyar kereskedelmi tanácsos, Budai Ferenc, a magyar katonai hírszerzés fedett állományú tisztjének *in flagrante* történt őrizetbe vétele. Visszavágás gyanánt a magyar hatóságok letartóztatásba helyezték Guido Gambellát, a budapesti Olasz Kultúrintézet igazgatóját, az összekapcsolt ügyek pedig csak hónapokkal később oldódtak meg, mindkét vádlott számára kegyelemmel és kicserélésükkel.⁴⁴ Végül 1973-ban Csillag Mátyás, a milánói kereskedelmi iroda befolyásos vezetője, aki már az ötvenes évek elejétől magyar külkereskedelmi vállalatokat képviselt az országban, és sok titoknak volt gazdája, a körülötte kialakult negatív légkörre hivatkozva (konkrétabban fogalmazva: az általa tapasztalt súlyosbodó antiszemitizmus miatt) politikai menedékjogot kért Olaszországban.⁴⁵

Bármennyire is súlyosak voltak, ezek az esetek nem gyengítették meg a kereskedelmi közvetítés gépezetét, amely a milánói kereskedelmi iroda megnyitását követően immáron megerősödött és egészen az 1989-es fordulatig működött. A hatvanas évek második felében a *Terimpex* immár az állattenyésztési

42 ÁBTL 3.1.9. – V-159771 1–3. köt.

43 Senato della Repubblica – Camera dei Deputati, XIII Legislatura, Doc. XXIII n.

64. Volume I. tomo 3, 100.

44 MNL XIX-J-1-j, 96. doboz Olaszország/1966 [Gambella-ügy].

45 Az esetről lásd ÁBTL 3.1.9., V-159884. Csillag Mátyás disszidálása.

szektor előállította valuta hozzájárulásával abszolút jelentőségű politikai tényezővé vált. 1967 júliusában a külkereskedelmi miniszter a Központi Bizottság gazdasági osztálya számára a nyugati kommunista pártokhoz kötődő vállalatokkal így ábrázolta a kapcsolatokat:

„Olaszországban mindössze két pártvállalattal dolgozunk. Ezek között döntő jelentőségű a *Soresco* milánói cég szerepe, amelyen keresztül a *Terimpex* Olaszországba irányuló forgalmának zöme (1966-ban kb. 50 millió dollár – a közvetlen forgalom 77 százaléka) bonyolódik és ezzel lényegében kezében tartja a gyengébb forgalmú években is a magyar közvetlen export 70-75 százalékát. A cég feladatát jól látja el, ezért semmilyen ok nincs arra, hogy ezen a kölcsönös érdeken alapuló kapcsolaton a jövőben változtatni kellene. A forgalom perspektíváját azonban a vállalatokon kívüli tényező, a Közös Piac mezőgazdasági rendtartása számottevően befolyásolhatja”.⁴⁶

Az OKP-hez kötődő társaságokkal folytatott külkereskedelemre vonatkozó „kölcsönös érdek” kifejezés a hetvenes-nyolcvanas évek dokumentumaiban gyakran ismétlődik, és a sorok között jól jelzi a két párt között kialakított munka lényegét. Az egyre képzettebb konkurencia arra készítette a magyar államot, hogy bővítse és változatosabbá tegye tevékenységét. 1969-ben a *Hungarocamion* közreműködésével létrehozták a Magyarországról, Jugoszlávián keresztül érkező áruk raktározására az *Eurocar* vegyesvállalatot.⁴⁷ 1972 márciusában következett be változás egy régi, Rómában alapított vegyesvállalatnál, amelyet a milánói tapasztalatokkal, egyértelmű folytonossággal szintén *Soresconak* hívtak. Az új társaságot, amelynek egyenlő hányadú két tulajdonosa a *Terimpex* és az olasz partner *Assobrokers* volt csekély,

⁴⁶ MNL OL 288/24/9. 1967. július 3.

⁴⁷ Lányi 1983, 32–33.

két millió líra tőkével alapították.⁴⁸ Igazgatótanácsi vezetőit is kijelölték: az OKP-t képviselő Savit, valamint a *Terimpex* egyik, Eckstein nevezetű tisztviselőjét. Néhány héttel később Giulio Andreotti olasz miniszterelnök és Camillo Ripamonti külkereskedelmi miniszter a magyar sajtó által hangzatosan „európai kereskedelmi Oscar díjnak”⁴⁹ nevezett Arany Merkúr díjat adományozott Dézsi Antalnak, a *Terimpex* igazgatójának, aki 1953-tól 1977-ben bekövetkezett haláláig volt a hatalmas mezőgazdasági-élelmiszeripari ágazat befolyásos és elismert vezetője.⁵⁰

Mindazonáltal két tényező jelentett veszélyt a *Terimpex* privilegizált helyzetére az olasz piacon. A hatvanas évektől kezdődően az Európai Gazdasági Közösség megkezdte a harmadik országból származó bizonyos termékek importálásának szabályozását, így támogatván az árucserét a közös piac egész területén. A Magyarország és Olaszország közötti „védett” kereskedelem számára az első riasztás 1961-62-ben, az olasz kormány rendeletileg kimondott ideiglenes húsbehozatali tilalmmal érkezett.⁵¹ Súlyosabb csapást jelentettek 1968-ban a közös mezőgazdasági politika keretében közzétett korlátozó intézkedések. A megszorítások azonban hamar felpuhultak, amennyiben Olaszország támogatta az exportveszteségek limitálását célzó magyar törekvéseket. Mindamellet senki nem látta előre az 1974. júliusi 1805. számú közösségi szabályozás pusztító hatásait, amely a fagyasztott hústól különböző borjú, felnőtt marha és marhahús importja számára mintavételt állapított meg, jelentős támogatásokat vezetvén be a közösségi, különösen a

48 Riva i. m. 405.

49 *Népszabadság* 1972. március 28. A Terimpex kereskedelmi vegyesvállalata Olaszországban.

50 *Szabad Föld* 1982. április 11. Élelmiszergazdaságunk a külkereskedő szemével. Beszélgetés Vörös Imrével.

51 MNL OL XIX-J-1-j 24. doboz, 1963.

francia és német gazdálkodók számára.⁵² A blokáddal felérő büntető vámtarifa 1974-75-ben a húsexport 80 százalékos összeomlását okozta, a magyar kvóta az olasz piacon a negyedére: az 1973-as 20 százalékról az 1975-ös 5%-ra csökkent. A pénzügyi kihatások nem csak a *Terimpex* számára voltak igen súlyosak, amelynek veszteségei évi több tízmillió dollár körül mozogtak, hanem az OKP számára is, amely az olasz történelem kritikus pillanatában leginkább a *Soresco* közvetítőcégen keresztül érkező jelentős jutalékok megszűnése következtében lett gazdaságilag kárvallott. Ezért a kérdés politikai nyomás tárgyává vált, ahogyan erről számos, a témának szentelt diplomáciai irat is tanúskodik. 1976 áprilisában, Rómában az OKP mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozó értekezletet szervezett egy tájékoztató közkampány érdekében. Enrico Berlinguer az OKP főtitkára, Emanuele Macaluso, mezőgazdasági felelős, valamint Nicolò Cipolla szenátor – az európai parlament olasz képviselője és agrárszakértője – biztosították a magyar meghívottakat a Kereszténydemokrata Párt baloldali frakcióinak, beleértve Aldo Moro miniszterelnök és Giovanni Marcora külkereskedelmi miniszter támogatásáról.⁵³ Az OKP által is több alkalommal szorgalmazott olasz diplomáciai nyomás részeredményként az Európai Gazdasági Közösség 1977 nyarán, hatályon kívül helyezte a kvótákat,⁵⁴ azonban azokat igen súlyos vámrendszerrel helyettesítette. A magyar külügyminisztérium szerint Magyarország így elveszítette teljes versenyképességét, amennyiben a vámtarifák és különféle 4 százalékos mértékben kalkulált „ju-

52 Megjelent az *Európai Közösség Hivatalos Lapjában*, 1974. július 12. N. L. 177/27. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1974:188:0027:0029:IT:PDF>, 2015. május 31.

53 MNL OL XIX-J-1-j, 108. doboz, 002969.

54 MNL OL XIX-J-1-j, 103. doboz. A Külkereskedelmi Minisztérium olasz referensének, Tóth Idának jelentése.

talékok” között árai immár közel negyedével haladták meg a közös piac egészében alkalmazott árakat.⁵⁵

1974-ben más addig elodázott és kínosabb személyi jellemű kérdések is előkerültek. A szélsőséges informális, amely uralta a vegyes vállalatok köreit, jól jellemzi Vittorio Savi személyisége, aki 1952-től két évtizedig volt a *Soresco* ügyvezető igazgatói minőségében a *Terimpex* olasz képviselője. A hivatalosan az OKP által a milánói vállalat élére jelölt Savi azonnal újrászabta a jelentős kereskedelem egyetlen bizalmi ügyvezető igazgatói státuszát, növekvő önállósággal cselekedve politikai referenseitől, egy apró struktúra élén (három alkalmazott Savin kívül). Kezdeményezőkézsége és bőbeszédűsége ismertté tették a szovjet tömb országaival folytatott kereskedelmi tevékenységeket vizsgáló olasz titkosszolgálatok előtt,⁵⁶ felkeltvén a magyar hírszerzés párhuzamos érdeklődését. Bíró Géza („Nagy István”), a frissen létrehozott milánói iroda élére kinevezett külkereskedelmi tanácsos 1961 novemberében azzal a világos feladattal érkezett a lombard fővárosba, hogy kövesse nyomon Savi és munkatársai mozdulatait. Munkáját a rendszerben foglalkoztatott más informátorok segítették. „Nagy István” és a kereskedelmi iroda vezetésében őt követő „Kapás” hálózati személy jelentéseiből különös kép tárulkozik elő. Savi és munkatársai megtiltották a milánói iroda számára, hogy hús adásvétellel fogalakozzon, amelyet a *Soresco* és a római kereskedelmi iroda kizárólagos kompetenciájának tartottak.⁵⁷ Savi befolyását nagylelkű ajándékokon keresztül is gyakorolta, amelyekből nemcsak a magyar kereskedelmi ügynökök részesültek, hanem olyan kapcsolattartó személyek is, mint Tóth Ida a Külkeres-

55 MNL OL XIX-J-1-j, 108. doboz 002969/1.

56 Riva i. m. 404–405.

57 ÁBTL 3.2.1. Bt-143 82.

kedelmi Minisztérium olasz referense, valamint a kommunista gazdasági rendszerben kulcsintézmények, mint a Magyar Külkereskedelmi Bank.⁵⁸ Utóbbit közel húsz évig a római kereskedelmi iroda egykori vezetője, Salusinszki István irányította, aki a hatvanas évek első időszakában Savi tekintélyes politikai támogatója volt Budapesten. A milánói külkereskedelmi iroda egyik alkalmazottja, „Lukrécia” fedőnevű hálózati személy a következőképpen jellemezte Savi viselkedését és attitűdjét:

„Egyik beszélgetésünk alkalmával tudomásomra adta, hogy neki az olasz hatóságoknál igen nagy kapcsolatai vannak és ő mindent el tud intézni, mert véleménye jelentőséggel bír. Részben meg is győztem arról, hogy Magyarországról ide utazó magyar személyekre vonatkozó véleményt a hatóság kér, illetve a római belügytől érkező – távirati úton – neveket a milánói hatóságok illetékesei elhozzák neki javaslat és vízum megadás céljából. Sok esetben ő tesz javaslatot pl. kereskedők Magyarországra való beutazására. Az illető személyek fényképeivel és javaslatokkal ő továbbítja Róma felé, ami egyébként nézetem szerint a római kirendeltség feladata lenne. Igen gyakran tapasztaltam, hogy az idegeneket ellenőrző hatóság (Questura) emberei hivatalában hosszabb megbeszélésekre keresik fel személyesen. Dr. Savi több mint 10 éve a *Terimpex* külkereskedelmi vállalat képviselője és ez idő alatt igen nagy társadalmi kört épített ki magának Budapesten. Ez a lehetőség annál inkább is adva van, mivel módjában áll évente 2-3 esetben is beutazni Magyarországra. A magyar beutazókat személyesen fogadja, sokat költ rájuk, lakásába invitálja őket („jelszó nála pénzért mindent el lehet érni”).⁵⁹

Savi ugyanakkor nem hanyagolta el közvetlen feletteseit sem: 1961-ben saját költségén egyhetes magyarországi tartózkodásra invitálta az OKP képviselőjében, Giulio Turchi országgyűlé-

⁵⁸ Kövér 2003.

⁵⁹ Vö. ÁBTL 3.2.1. Mt-119 [„Lukrécia”].

si képviselőt, kinek barátságát igyekezett kereskedelmi célokra kihasználni, ahogyan az a magyar titkosszolgálatok másik hálózati személye megjegyezte.⁶⁰ Savi továbbá kétes kapcsolatokat ápolott az olasz rendőrhatalóságokkal: a *Soresco* ügyvezető igazgatója rendszeresen kapcsolatba került a milánói rendőrség külföldiekkel foglalkozó hivatalának (Ufficio Stranieri della Questura di Milano) két funkcionáriusával, akiknek információkat szolgáltatott az Olaszországba érkező magyar állampolgárokról. Cserébe Savi számára biztosítottak egy kedvezményes sávot az általuk támogatott magyar vízumkérelmeket illetően. Még a Budai-Gambella kémügyet megelőzően, amelybe a milánói bíróság a kezdetektől beleértette a *Soresco* vállalatot is, házkutatást rendelve el alkalmazottainak a terhére, Savi ösztönösen ráértett arra, amit ma a magyar iratok igazolnak: a milánói kereskedelmi iroda nem volt más, mint a budapesti katonai szolgálatok operatív kémkedési központja, a Varsói Szerződés Egyesített Parancsnokságának megbízásából az észak-itáliai NATO bázisok folyamatos megfigyelésére.⁶¹ Savi tudatában volt annak, hogy a magyaroknak égető szükségük van szolgálataira és nem is késlekedett gyakorolni zsarolói hatalmát partnerei fellett. A személyével kapcsolatban a biztonsági szolgálatok megfogalmazta vádak, valamint a vállalaton belül az „olaszok” (Savi bizalmi emberei) és „magyarok” (a Milánóban állomásozó kémhálózat tisztjei és informátorai) közötti háború miatt kialakult bizalmatlan légkör ellenére 1974-ig betöltötte hivatalát. A magyar részről tapasztalható kompromittálása és kiszorítására tett félénk próbálkozásokra Savi vitathatatlan érvet állított szembe: ha nyilvánosságra kerül, egy magyar állami vállalat és az OKP

60 ÁBTL 3.2.1. Mt-8/1 68–74 [„Nagy István”].

61 Lásd az erre vonatkozó objektum dossziét: ÁBTL O-8-157 Milánói Magyar Kereskedelmi Hivatal, 1962–73.

közötti titkos kapcsolatok „kölcsonösen előnyös” természete felbecsülhetetlen kárt okozhatnak mindkét fél számára.

Egy 1974. március 28-án a római magyar nagykövetség ideiglenes ügyvivőjétől, Misur György későbbi nagykövet az MSZMP KB Külügyi Osztálya vezetőjének, Gyenes Andrásnak címzett jelentés szerint a magyar félnek energikusan fel kell emelnie a szavát. A rendkívül informatív iratot érdemes teljes egészében idézni:

„Március 23.-án a nagykövetségen sor került arra a megbeszélésre, amelyet Cappelloni elvtárs [Guido Cappelloni], az olasz testvérpárt központi bizottsága tagja és gazdasági osztályának vezetője kért az MSZMP Központi Bizottsága útján Dézsi elvtáristól, a *Terimpex* külkereskedelmi vállalat vezérigazgatójától. Jelen volt még Eckstein elvtárs, a *Soresco* magyar-olasz vegyesvállalat magyar társigazgatója és Bartha elvtárs külkereskedelmi kirendeltségünk munkatársa. A várakozásnak megfelelően Cappelloni elvtárs a *Soresco* tevékenysége, az ott dolgozó olasz vezetők magatartása iránt érdeklődött és teljes őszinteséget kért jelezve, hogy különböző forrásokból a vezetők közötti személyi ellentétek, problémák jutottak tudomására, amelyeket részben ellenőrizni kíván, részben a magyar fél tanácsait kéri a helyzet megoldására, mivel a vállalat egységes működéséhez magyar és olasz részről igen nyomos érdekek fűződnek. Cappelloni előrebocsátotta, hogy a vállalat működésében minden tekintetben a *Terimpex* érdekeihez kívánnak igazodni, újból nagy elismeréssel beszélt arról a segítségről, amely a vegyesvállalat révén az OKP tevékenységét alátámasztja. Eckstein és Dézsi elvtárs részletes ismertetést adott a helyzetről. Elmondták, hogy a *Soresco* jelenlegi társigazgatója, Savi doktor, aki már körülbelül 20 éve a *Terimpex* partnere az utóbbi években egyre több alkoholt fogyaszt, s többször részeg, mint józan. Részeg állapotában nyilvános helyen azzal fenyegetőzik, hogy a vállalat nem törvényes üzleteit felfedi, és hallgatását nem lehet megvásárolni néhányszor tízmillió lírával csak annál többel. A vállalat Stagni nevű másik vezetője, aki szakmailag megfelelne, ugyancsak morális okokból a megbízhatatlanság jeleit mutatja, emellett a *Soresco* üzletmenetét át nem gondolt és a fantázia birodalmába tartozó elgondolásaival zavarja, hátráltatja. A két

személy a vállalat székhelyén hangos szóváltásokat rendez. Stagni elkövetett olyan súlyos konspirációs hibákat, hogy kétszer egymás után érdeklődött arról, mennyi pénze van az OKP-nak Magyarországon, Svájcban. Az iroda egy női alkalmazottjával szerelmi viszonyt épített ki és annak az OKP anyagi helyzetéről mondott el adatokat, aki azokat továbbadta, stb. Mindezek a jelenségek sértik a *Soresco* működésének biztonságát, támadási és behatolási felületet adnak az olasz hatóságoknak, amelyek súlyos kárt okozhatnak az olasz pártnak, az olaszországi húsexporthoz fűződő magyar gazdasági érdekeknek, nem beszélve a politikai hátrányokról, amelyeket az OKP külföldi finanszírozásának nyilvánosságra kerülésének okozna. Cappelloni elvtárs megköszönte a kapott tájékoztatást. Ennek nagy részéről már tudomása volt. Közölte, hogy a helyzet tanulmányozása után konkrét javaslatokat fog tenni a vállalat belső rendjének megteremtése érdekében. Megállapodott a magyar elvtársakkal, hogy Savi ügyét nagyon óvatosan és körültekintően fogják kezelni. Eddigi működésének teljes és ünnepélyes elismerésével nyugállományba helyezik és a *Soresco* tanácsadójává nevezik ki megfelelő díjazással. Stagni esetében – aki nemrég van a vállalatnál – valószínűleg nagyon komoly figyelmeztetést fognak alkalmazni és ennek eredményességétől függően lépnek tovább. Cappelloni elvtárs a teendő intézkedéseket részletesen egyeztetni Dézsi elvtárral, aki májusban Olaszországba jön üzleti ügyben. A megbeszélés teljesen elvtársi, tárgyszerű, őszinte légkörben folyt le. Dézsi és Eckstein elvtárral közös értékelésünk az, hogy az OKP KB már nyilvánvalóan elhatározta a közbelépést, intézkedéseihez azonban a magyar vállalat álláspontjából is támaszt keresett. (...) Az egész ügyhöz kiegészítésül, hogy 1973-ban a *Soresco* vállalatot keresztül a *Terimpex* mintegy 170 millió dollárt forgalmazott. Az olasz piacon, a *Soresco* útján adjuk el a tőkés piacra szállított magyar marha mintegy 90 százalékát. A *Soresco*-nak adott szinte monopolhelyzet miatt rendkívül sebezhető a magyar marha export. A forgalom nagyságrendje miatt a *Soresco* biztonságos működéséhez tehát nem egyszerűen külkereskedelmi, hanem népgazdasági szintű érdekek fűződnek. A *Soresco* forgalmaz annyit, amit a fejlett tőkés országok vagy a fejlődő országok egész csoportjával együttesen forgalmazunk. Más oldalról, amint olasz barátaink ezt más alkalommal korábban már bizalmasan elmondták, a *Soresco* útján a párt évente – rendszeresen és biztosan – hatalmas bevételhez jut. Ez 1973-ban

körülbelül 200-250 millió olasz lírának felelt meg. Ez több mint amit az OKP a szovjet–olasz kereskedelmi kapcsolatok bonyolítása után bevételez. Az olasz testvérpárthoz a jutalék bonyolult utakon és elszámolási technikával jut el. Ezt a disszidált Csillag Mátyás volt milánói kereskedelmi tanácsos ismerte és csak az olasz belpolitikai helyzet kiéleződése vagy a politikai harc elfajulása kell ahhoz, hogy az olasz hatóságok kellemetlen lépéseket tegyenek. Mindezek mellett a *Soresco*-nak és az ott dolgozó állampolgárainknak a maximális biztonsággal kell működniük, amibe beletartozik az olasz partnerek száz százalékos politikai megbízhatósága is. Úgy láttam, Cappelloni elvtárs érzi, érzékeli ezt a helyzetet. Elmondta, hogy a párt más külkereskedelmi vállalatainál is bajok vannak. Elterjedt a fecsegés, jólértesültség, lazult a fegyelem, holott a szocialista országokkal folyó gazdasági ügyleteket a legbizalmasabb jellegű pártmunkának kell tekinteni. A fentiek alapján különösen Csillag Mátyás disszidálása után javasolom megvizsgáltatni, hogy különösen az OKP-hoz jutó összegek elszámolás-technikai részét vizsgáljuk felül abból a szempontból, hogy nem kellene-e azok bizalmaságát új fedéssel biztosítani. Megfontolásra javasolom továbbá, hogy a *Soresco* helyzetéről folyó megbeszéléseken a magyar partner ne maradjon meg kizárólag külkereskedelmi vállalati szinten, hanem megfelelő időpontban az MSZMP Központi Bizottsága nevében is mutassunk érdeklődést a *Soresco* iránt, amivel növeljük az olasz elvtársak felelősségét saját eljárásukban.⁶²

Ha nem is találtuk annak nyomát, hogy az MSZMP KB érdemben foglalkozott volna a kérdéssel, a válságtanácskozás eredményei nem vártak magukra sokáig. Stagni pozíciója egyre tarthatatlanabbá vált, mígnem az OKP kénytelen volt őt Enzo Gemmával, a párt egyik legjelentősebb vállalatának, az 1966-ban alapított *RestItal* egykori ügyvezető igazgatójával helyettesíteni.⁶³ Végül 1976 áprilisában, a választási kampány hajrájában Cappelloni értesítette a római magyar nagykövetséget a *Soresco*

⁶² MNLO L 288/32/5 [MSZMP KB Külügyi Osztály] 98–101. Róma, 1974. március 28.

⁶³ Riva i. m. 397–401.

munkatársi gárdájában végrehajtandó további cserék szándékáról. Gemma megbízását hivatalosan egy strómanként működő nyugdíjasra testálták, miközben a két bolognai tag az együttműködésben számlavizsgálói megbízást töltött be. Ennek értelmét Cappelloni magyarázta el a magyar beszélgetőpartnerek számára: az egyre gyakoribb, az OKP gazdasági érdekei ellen irányuló hatósági beavatkozások elkerülése végett, mint mindig is, a párt által válogatott, de politikailag kevésbé exponált személyeket kellett találni.⁶⁴ Ezekben a napokban a kelet-európai turisztikai utakra specializálódott *Alturistnál* is hasonló művelet zajlott le, amelynek tulajdonjogát és irányítását a kommunista kötődésű, de formálisan független Szövetkezetek Ligájára (Lega delle Cooperative) ruházták.⁶⁵ Korábban az OKP stratégiája még különbözőnek tűnt. 1975. november 18-án Armando Cossutta, a kelet-európai védett kereskedelmen keresztül pártfinanszírozásban jártas kommunista funkcionárius közölte az MSZMP KB-val, hogy a baloldali szakszervezeti tömb, a Confederazione Generale Italiana del Lavoro – CGIL) elvtársaival kötött egyezmény következtében az *Italimpex* vállalat tulajdonjoga a Pártra szállt át. Az *Italimpex* évek óta komolyan és megbízható módon működik Magyarországon, ami „mindannyiunk számára kölcsönös meglepedettség eredményez”, Cossutta ugyanakkor megragadta az alkalmat, hogy emlékeztessen, „a Magyarországon működő vállalatok, és amelyben érdekeltek is vagyunk, természetesen a *Sorescon* kívül, a *RestItal*, az *Esteuropa* és az *Italimpex*”.⁶⁶

Az 1974 májusában életbe lépett pártfinanszírozási törvény mellesleg már meggyengítette a jutalékok svájci nyílt bankszám-

64 MNL OL XIX-J-1-j, 108. doboz 002932/1. Személyi változások a *Soresco*-nál.

65 MNL OL XIX-J-1-j, 110. doboz, 002528.

66 Archivio PCI, sezione esteri, 084 [Ungheria 1974].

lákra történő befizetésének konszolidált mechanizmusát. A magyar nagykövetség 1975. júliusi egyik jelentése részletekben is illusztrálja az elfogadott eljárási változtatásokat:

Az olasz devizasabályok megszorítását követően az OKP kérte, hogy a *Soresco* magyar–olasz vegyesvállalat tevékenysége után járó jutalékot a magyar fél, a *Terimpex* 1974. január 1-től ne az addig megállapított svájci bankba utalja át. Az OKP ugyanis Svájcban nem tudja az olasz hatóságok megkerülésével a pénzt az országba bevinni. A jutalék átutalását a *Terimpex* 1974. január 1-el felfüggesztette. Az OKP, - személy szerint Cappelloni elvtárs, a párt gazdasági vezetője – április 17-én a nagykövetségen keresztül – 1.202. sz. másutas táviratot – kérte a jutalék kifizetését, s egyben azt, hogy a pénzt a külügyminisztérium juttassa ki Rómába, ahol az OKP átveszi. Az MSZMP KB illetékes osztálya – Végi István elvtárs – úgy rendelkezett, hogy a *Terimpex* az OKP-nak járó jutalék egy részét, miután azt a MNB megfelelően becsomagolta, a KÜM futárszolgálatával küldje ki a római nagykövetségre. Itt Obláth kereskedelmi tanácsos veszi át az összeget, s juttatja el az OKP illetékeseihez. A *Terimpex* az ügyben a mellékelt levelet küldte. / A levélben az OPK az Országos Pártközpontot akarja jelenteni/. Jóváhagyás esetén, hétfőn, azaz 7-én újabb levelet küld, amelynek mellékleteként szerepel majd a MNB által lezárt boríték, valamint a borítékban elhelyezett címletek listája. A Nemzeti Bank a szóban forgó összeget, helytakarékosság miatt főként dollárban és nyugatnémet márkában adja meg. A teljes összeg 100 millió Lira, amely 3,4 millió forintnak felel meg. A küldeményt a július 10-én záró római futárban tudnánk kiküldeni. A küldemény tartalmát csak a Futár Osztály vezetőjével közölnénk.⁶⁷

Az új metódusban alapvető, egyidejűleg igen kockázatos szerepe volt a Magyar Nemzeti Banknak, amely miután megkapta a *Terimpex* pénzügyi irodájától az olasz partnerek számára „járó”

⁶⁷ MNL OLVXIX-J-1-j, 110. doboz, 00425/2. Budapest, 1975, július 4. A *Terimpex* küldeménye.

összeget, körülbelül félévente intézkedett, hogy a jutalék diplomáciai küldeményekben eljusson az OKP-hoz. A hetvenes és nyolcvanas években a pénzáttalás nagyságáról eléggé töredékes információink vannak, amennyiben a magyar hatóságok a Külkereskedelmi Minisztérium és a Magyar Nemzeti Bankban vezetett számlák nagy részét megsemmisítették. Az időszakról az egyedül rendelkezésre álló külügyminisztériumi dokumentumokban két 1975-ben megvalósult kifizetés található (365.842 német márka júliusban, 100 millió olasz líra decemberben)⁶⁸ összesen 300 millió líra két részletben kifizetve 1977-ben,⁶⁹ 369 millió líra – szintén két csomagban – 1979-ben.⁷⁰ Az utolsó kifizetés, amelyről írásos nyomok maradtak fenn a magyar levéltárakban, egy 100 millió lírás havi részlet 1983 decemberéből.⁷¹ A töredékes dokumentáció alapján azonban könnyen cáfolható az egykori olasz szereplőktől származó vélekedés, miszerint Enrico Berlinguer főtítkárral által 1981-ben kezdeményezett szakítását követően az OKP függetlenné tette magát a szovjet és kelet-európai anyagi támogatástól.⁷²

68 MNL OL XIX-J-1-j, 110. doboz, 00425/2-Terimpex áttalás. Budapest, 1975. december 11. Érdemes szó szerint idézni a feljegyzést: „Cappelloni elvtárs érdeklődött Kóczyán elvtársnál az ügyben. Utalt arra, hogy a Budapestről kapott üzenet szerint szeptember végén vagy október elején kapták volna meg a 100 millió lírát. Érdeklődik, mikor várhatják az összeget. A jövő hét közepére beszéltek meg az ügyben találkozót Kóczyán elvtárral. Sürgős távirati választ kérek. P.”

69 MNL OL XIX-J-1-j, 103. doboz, Terimpex küldeménye Rómába futárral 001822/3-ig.

70 MNL OL XIX-J-1-j, 105. doboz, Terimpex küldemények továbbítása/Terimpex OKP közös vállalkozás. 00457/8-ig.

71 MNL OL XIX-J-1-j, 102. doboz, 005945.

72 A legidézettebb forrás e tekintetben Cervetti 1993

Egy informális kapcsolat előnyei és hátrányai a hidegháború alkonyán

A *Terimpex-Soresco* üzletnek, ennek a kölcsönösen „előnyös kapcsolatnak” az igazgatásában a szigorú körültekintés – sőt egyenesen titkosítás – több évtizeden keresztül erős alapot szolgáltatott, de az 1980-as években már világosan látszott, hogy az egyedülálló üzleti modell kimerülőben van. A készpénz vagy ritkábban magyarországi termálfürdőhelyekre, vagy vadászati hajtásokra szóló kedvezmények formájában az OKP számára biztosított jutalékok hamar azon széles „szürke zóna” részévé váltak, amelyet eltűrtek ugyan az olasz hatóságok, ám azokat a gazdasági árucserre és technológiai együttműködés szélére szorították. A hetvenes és a nyolcvanas években az OKP továbbra is kihasználta a *Terimpexet* és a magyar húst, mint olyan rejtett finanszírozást, amelynek értéke ugyanezen kommunista funkcionáriusok szerint meghaladta az olasz–szovjet kereskedelmi közvetítéssel realizált értéket.⁷³ Valójában a profitot nem forgatták vissza, hanem a társasági részesedések igazi tulajdonosának, az OKP apparátusának juttatták. Egészen a rendszerváltásig a politikai és ideológiai megfontolások és kötöttségek prioritást élveztek a gazdasági racionalitás felett. Az MSZMP külügyi- és gazdasági osztály, valamint az állambiztonsági szervek által termelt irataiból jól kirajzolódik a külkereskedelem paradox helyzete egy viszonylag nyitott kelet-európai kis gazdaságban. A külkereskedelemben aktív állami tisztviselőktől ugyanis maximális politikai megbízhatóságot követeltek, mivel ezek az üzletkötők komoly valutaösszegeket mozgattak, és gyakran titkosított (vagy egyenesen törvénytelen, nemzetközileg tiltott) ügyleteket

73 Lásd a már idézetett iratot: MNL OL 288/32/5, 98–101.

bonyolítottak le. Ezért nem meglepő, hogy nem kis hányadukat SZT-tisztként vagy beszerezett személyként tartotta nyilván a korabeli állambiztonság. Ugyanakkor az apparátus minden szintjén elterjedt ügyeskedés és korrupció, amit a Magyarországgal folytatott árucserében érdekelt összes szereplő ügyesen kihasznált, együtt járt a politikai, vagy személyes okokból bekövetkező disszidálásokkal, amely így ezt az apparátust törekennyé és zsarolhatóvá tette. A kapcsolatok mechanizmusa, majdnem kizárólagosan egy szűk közvetítőkörrrel, hosszú távon ártott a magyar félnek. A *Terimpex*nek a *Soresco* révén szerzett saját profithányadát haza kellett küldeni, hogy betöltsse saját keményvaluta felhajtó szerepét egy olyan országban, mint Magyarország, amely 1982 májusában egy lépésnyi távolságra volt a fizetéseképtelenségtől és a nyolcvanas években a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank kölcsöneinek köszönhetően maradt életben.⁷⁴ Kevés figyelmet szenteltek olyan alapvető „részleteknek”, mint a technológiai kutatásoknak, piactanulmányoknak, előnyösebb logisztikának, amelyek mind lehetővé tették volna a hatalmas méretű magyar állam számára, hogy a nyugat-európai piacokon jobban védelmezze saját pozícióit.⁷⁵ Amikor 1985-ben az Egyesült Államok által irányított olajárzuhanás magával ragadta a mezőgazdasági és háziállat-tenyésztési szektort, a *Terimpex* mély válságba süllyedt. Az az irányváltás sem térítette magához, amelyet Ránky László, a késő kádári protokapitalizmus tipikus képviselője, egy igazi bürokrata-menedzser hozott a vállalat életébe.⁷⁶ A nyolcvanas évek második felében a *Terimpex* kínlódása illeszkedett a piac által bármennyire is „átalakított” és megfertőzött szocialista gazdasági modell általá-

74 Részletesen lásd Mong 2012, 171–274.

75 Lányi 1986); Kunits 1989, 189–200.

76 OSA, Box 762 [*Terimpex*] Radio Free Europe, Hungarian Monitoring, 1986. február 11.

nos szétesésébe. A „versenyképes” szektorokban meghatározó gazdasági kapitalizmus ezen részeinek különleges természete (a háziállat-tenyésztéstől a rendkívül rentábilis, de jóval kockázatosabb közel-keleti fegyvereladásig) egy még előre megtervezett környezetben vert gyökeret. A törvényes és törvénytelen magartás közötti elválasztó vonalak porózussága miatt a kialakuló tőkegazdálkodás és vállalkozási kultúra jórészt nem szabályozott környezetből nőtt ki, és addig széles körben elfogadott, ám illegális gyakorlatból táplálkozott. A nyugati kommunista pártokkal történő együttműködés során született vegyes vállalatok igazgatásán túlmenően, a kapitalista tanulóévek olyan „szürke” tevékenységekre is vonatkoztak, mint az ipari kémkedés, amelyre a COCOM készítette a szovjet tömb országait. Mindez nem csak a haditechnika eladására vonatkozott szabadpiaci kondíciókkal – legfőképpen az arab, illetőleg a dél-kelet ázsiai országok számára. Legalább ilyen jelentőségűnek tekinthető a vegyesvállalatok, vegyes tőkájú kereskedelmi bankok alapítása is, amelyekben biztonságosan lehetett elhelyezni – a szovjet tömb titkosszolgálatainak közreműködésével – az illegális tranzakciók bevételeit. Olyan ágazatról volt szó, amelyben Magyarország földrajzi elhelyezkedése és a kádári konszolidáció által garantált politikai feltételek miatt kulcspozícióhoz jutott a Varsói Szerződés keretein belül.⁷⁷

A nyolcvanas években a *Soresconak* új kihívással kellett szembesülnie, olyan jelenséggel, amely rövid időn belül kijelölte a monopólium végét a magyar–olasz kereskedelem oly jelentős ágazatában, mint a húskereskedelem. Nem a szovjet tömb

⁷⁷ Általános kép: Kenedi 2007–2008. A leginkább Kelet-Németországból érkező kétes eredetű pénz átruházásában és visszaforgatásában kulcsszerepet játszott a bankszektor és különösen a Magyar Nemzeti Bank bécsi leányvállalata, a Central Wechsel- und Kreditbank [CW Bank]. Vö. *Heti Világgazdaság* 2000/22 125–128; *Heti Világgazdaság* 2004/8 113–115.

általános politikai válságára utalok, amely éppen ellenkezőleg, addig elképzelhetetlen lehetőségeket kínált a „keleti nyitásban” érdekelt nyugati cégeknek és hitelintézeteknek, hanem egy speciális olasz belpolitikai fejleményre. Az 1980-as évek első felében Bettino Craxi szocialista főtitkár és kormányfő biztatására, új vállalkozói rétegek és érdekcsoportok jelentek meg a kelet-európai piacon, akik nem fogadták el többé a kommunista irányítású közvetítők „gyámságát”. A római magyar nagykövetségtől a budapesti Külügyminisztérium számára megküldött – és az 1990-es évekig, a teljes vizsgált időszakban szabadon kutatható – titkos jelentések azt mutatják, hogy a dinamikusan fejlődő kis-és középipar, leginkább észak-kelet Olaszországban növekvő érdeklődést mutatott az adriai-dunai térség iránt. Ám a Kelet-Európával folytatott kereskedelmi kapcsolatokban sokáig éppen az olasz kormányok játszottak fékező szerepet az atlanti szövetségi rendszerhez való kötődés, valamint a COCOM-féle korlátozások miatt. (Arról sem szabad megfeledkezni, hogy egészen 1989-ig Olaszország a magyar katonai és polgári hírszerzés egyik elsődleges célpontja maradt). 1983-at követően a Craxi vezette új kormányban már olyan képviselők ültek, mint Rino Formica a külkereskedelem és Fabio Fabbri a regionális ügyek élén, akik új gazdasági szereplőket támogattak a keleti piacszerzésben. A kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok duális szerkezetet öltöttek: az import-exportban, ahol a cserekereskedelem 1985-ben elérte az 500 millió, és 1988-ban a 750 millió dollárt, Magyarország továbbra is rábízta magát a mezőgazdasági és kisállat-tenyésztési szektorra, mert nem állt módjában ipari félkész termékeket importálni a Formica védelmét bíró protekcionista vonal okán. Mindeközben, erős politikai (nem kommunista) kötődésű magántársaságok, mint a FIAT, a Banca Commerciale Italiana, a Banco di Sicilia, a Generali Biztosító, a modenai ASSO cégcsoport, a foggiai Mescia, állattenyésztéssel foglalkozó vállalat, valamint állami tulajdonban lévő vállalatcsoportok,

mint az ENI, az IRI-Italstrade és a Montedison együttműködési szerződéseket kötöttek, és vegyes vállalatokat alapítottak magyar gazdasági szereplőkkel. Ezek a kezdeményezések messze túlmutattak a gazdasági együttműködés régi sémáin, amennyiben most már a magyar import számára biztosított vállalati hitteleken nyugodtak.⁷⁸

A nyolcvanas évek második felében az OKP politikai válsága elkerülhetetlenül visszaütött a párthoz köthető tradicionális gazdasági körökre, úgymint azon közvetítő társaságok sokaságára, amelyeket immár szisztematikusan felülmúltak azok az új gazdasági szereplők, akik egyenesen a magyar piacra merészkedtek az olasz kormány határozott támogatásával. Közben a Magyarországon megindult politikai változások meghatározták a jogi keret megváltozását is. 1988. május 10-én az MSZMP Központi Bizottsága hozzájárult a társasági jog reformjához, amely – 100 százalékos külföldi vegyesvállalatok alapításával – lehetővé tette a nyugati tőke magyar gazdaságba történő bevonásának felgyorsítását.⁷⁹ Így 1989. december 5-én a *Soresco* vegyesvállalatot az anyavállalat *Terimpex* társasági újrarendezésébe kooptálták, amely – hogy állja a sarat a piac kihívásaival szemben – 700 millió forintnyi tőkével alakult újjá. Az összeg a korabeli átváltással 38 milliárd lírával volt egyenértékű. Olaszország továbbra is második számú piac maradt, 100 millió dollárnyi forgalommal az export nagyságát tekintve, ami kb. egy hatodát képezte a teljes *Terimpex* csoport által mozgatott összességnek. A trieszti *Eurocarral* együtt a *Soresco* ugyanis belépett a Budapesten vegyes tőkével alapított új szervezetbe. Még 1990-ben a továbbra is Ránky irányította „új” *Terimpex* tekintélyesnek

78 MNL OL XIX-J-1-j, Olaszország 117. doboz-1986 001868/3. Adatok a kereskedelmi áruforgalomról a Külkereskedelmi Minisztérium Lázár György, a Minisztertanács elnökének 1986. október 15-i olaszországi utazására készített feljegyzésében.

79 Ripp 2006, 134.

mondható, 600 millió forintos nyereséget ért el. Mint ahogyan azt az év végén az ügyvezető igazgatósági ülés alatt a vezérigazgató hangsúlyozta, a jó eredményhez hozzájárult a korábban a *Sorescoban* tartott 30 millió forint visszavétele is.⁸⁰ Ránky megjegyzése arra utalhatott, hogy negyven év elteltével halkan és fel-tűnésmentesen megszakadt a két testvérpártot összekötő, „kölcsönösen előnyös” és egyben törvénytelen gazdasági kötelék.

FORRÁSOK

ÁBTL 3.1.9. – V-159771.

ÁBTL 3.2.1. Bt-143 82.

ÁBTL O-8-157.

Állambiztonsági Történeti Levéltár (ÁBTL), 3.1.9. V-88814.

Archivio Istituto Gramsci, Roma. Fondo Mosca, busta 253. Cartella Reale. 6 gennaio 1957, 8.

Archivio PCI, sezione esteri, 084.

Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) OL, Külügyminisztérium XIX-J-1-j, Olaszország 1945-64.

MNL OL 276 f. 1945-64. 4, 24, 32, 33, 96, 102, 103, 105, 108. 110. 117. doboz

MNL OL 276 f. 98. cs.

MNL OL 288/32/5.

MNL OL XXIX-G-22-b.

MNL OL, 288/5/332.

MNL OL, MNB TÜK XXIX-1-aa, 471. doboz.

MNL XIX-J-1-j 96. doboz.

Open Society Archive (OSA), Budapest, HU OSA 300-40-1, bokszx 762: Terimpex Külkereskedelmi Vállalat 1954-1988.

Senato della Repubblica – Camera dei Deputati, XIII Legislatura, Doc. XXIII n. 64. Volume I. tomo 3. 100.

⁸⁰ MNL OL XXIX-G-22 [Terimpex], 3. doboz. Igazgatósági ülés jegyzőkönyvei 1989–1991 A Terimpex Rt. Ügyvezető Igazgatóságának rendes ülése 1990. december 13.

IRODALOM

- Andreides Gábor 2008¹: *A magyar-olasz kapcsolatok története 1956-1989*. Doktori disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest.
- Andreides Gábor 2008²: Zűrzavar és bizonytalanság a magyar-olasz kapcsolatok történetében, 1958-1964. *Külgügyi Szemle* 2008 (7) 3. 156-176.
- Averardi, Giuseppe 2000: *Le carte del PCI. Dattacchini di Eugenio Reale la genesi di Tangentopoli*. Manduria-Bari, Lacaita Editore.
- Cervetti, Guido 1993: *L'oro di Mosca. La testimonianza di un protagonista*, Milano, Baldini&Castoldi.
- Csorba László 2013: *A magyar követ jelenti... A magyar-olasz kapcsolatok története 1945-1956*. Akadémiai Doktori Értekezés. Budapest, kézirat.
- Eloranta, Jari-Ojala, Jari (szerk.) 2005: *East-West trade and the cold war*. Jyväskylä, University of Jyväskylä.
- Fejérdy András 2010: Állam(biztonság)i játszmák a Pápai Magyar Intézet átvétele körül. In Soós Viktor Attila-Szabó Csaba-Szigeti László (szerk.): *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban*. Budapest, Luther Kiadó-Szent István Társulat, 361-374.
- Fejérdy András 2011: *Magyarország és a II. Vatikáni Zsinat 1959-1965*. Budapest, MTA Társadalomkutató Központ.
- Garzia, Italo-Monzali, Luciano-Bucarelli, Massimo (a cura di) 2011: *Aldo Moro, l'Italia repubblicana e i Balcani 1963-1978*. Nardò, Besa Editrice.
- Germuska Pál 2008: Eastern intelligence with Western components: Development of radio reconnaissance instruments in socialist Hungary. *Zeitschrift für Unternehm-ensgeschichte* 2008 (53) 2. 177-191.
- Germuska Pál 2009: Conflicts of Eastern and Western Technology Transfer. Licenses, Espionage, and R&D in the Hungarian Defense Industry during the 1970s and 1980. *Comparative Technology Transfer and Society* 2009 (7) 1. 43-65.
- Giuseppe Averardi 2000: *Le carte del PCI. Dai taccuini di Eugenio Reale la genesi di Tangentopoli*, Manduria-Bari, Lacaita Editore.
- Gozzini, Giovanni-Martinelli, Renzo 1998: *Storia del Partito comunista italiano*. VII. Dall'attentato a Togliatti all'8. Congresso, Torino, Einaudi.
- Guerra, Adriano 2005: *Comunismi e comunisti. Dalle «svolte» di Togliatti e Stalin del 1944 al crollo del comunismo democratico*. Bari, Dedalo.
- Kenedi János 2007-2008: *A Szakértői Bizottság jelentése 2007-2008*. Budapest <http://mek.oszk.hu/08400/08450/08450.pdf>.
- Kövér György 2003: *A Bank története 1950-2000. A magyar Külkereskedelmi Bank története dokumentumokban és emlékezésekben*. Budapest, Magyar Külkereskedelmi Bank.
- Kunits Péter 1989: Az élelmiszertermelés és az élelmiszerexport összefüggései a Terimpex Állat- és Külker Vállalat Gyakorlatában. *Pénzügyi Szemle* 1989 (34) 3. 189-200.
- Lányi Kamilla 1983: Enterprise Identity: Interenterprise Relationships. A State Monopoly in a Competitive Position. *Eastern European Economics* 1983 (21) 3-4. 32-33.

- Lányi Kamilla 1986: *A Terimpex külső piaci kapcsolatainak formái és szervezetük*. Budapest, Konjunktúra és Piackutató Intézet (kézirat).
- Levinson, Charles 1978: *Vodka Cola*. London, Gordon&Cremonesi.
- Lomellini, Valentine 2010: *L'appuntamento mancato. La sinistra italiana e il Dissenso nei regimi comunisti 1968-1989*. Firenze, Le Monnier.
- Misur György 2010: *Szarvasról Rómába: diplomáciai küldetésben*. Budapest, Mondus Novus.
- Mong Attila 2012: *Kádár hitele. A magyar államadósság története 1956-1990*. Budapest, Libri.
- Pankovits József 2005: *Fejezetek a magyar-olasz kapcsolatok történetéből (1956-1977)*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Pons, Silvio 2006: *Berlinguer e la fine del comunismo*. Torino, Einaudi.
- Ripp Zoltán 2006: *Rendszerváltás Magyarországon 1987-1990*. Budapest, Napvilág.
- Riva, Valerio 2002: *Oro da Mosca. I finanziamenti sovietici al Pci dalla Rivoluzione d'ottobre al crollo dell'Urss*. Milano, Mondadori. (Első kiadás: 1999.)
- Salvatore Sechi 2006: *Compagno cittadino. Il PCI tra via parlamentare e lotta armata*, Soveria Mannelli (CZ), Rubbettino.
- Santoro, Stefano 2007: Il PCI e la Romania negli anni '60 e '70. *Studi Storici* 48 (4).
- Selvatici, Antonio 2010: *Chi spiava i terrorist*. Bologna, Pendragon. (Első kiadás: 2009.)
- Somlai Katalin 1996: La diplomazia italiana e il 56 ungherese. In Roberto Ruspani (szerk.): *Ungheria 1956. La cultura si interroga*. Messina, Soveria Mannelli (CZ), Rubbettino, 1996.
- Somlai Katalin 2007: Magyarország és a Nyugat. Olaszország. In Békés Csaba (szerk.): *Evolúció és revolúció. Magyarország és a nemzetközi politika 1956-ban*. Budapest, 1956-os Intézet-Gondolat, 239-259.
- Szabó Csaba 2005: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években*. Budapest, Szent István Társulat-Magyar Országos Levéltár.

FORRÁSOK

1.

MNL OL, 276. fond (MDP), 65. cs. (Rákosi Mátyás titkársága), 140. ő. e. 2–3.

MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA

Budapest, 1949. június 11.

KÖZPONTI VEZETŐSÉGE

KI/F/132

KÜLÜGYI OSZTÁLY

L. Sebes e.

Budapest, V. Akadémia u. 17.

Kérek holnapra véleményt VI.14.

R(ákosi)

Feljegyzés

Rákosi Mátyás elvtársnak.

Tárgy: Az Olasz Párt üzenetei Szekeres György közvetítésével.

Szekeres György elvtárs római követségünk beosztottja, aki jelentéstételre érkezett Budapestre, felkeresett és a következő üzeneteket adta át az Olasz Kommunista Párt részéről.

1./ Az olasz elvtársak elégedetlenek kereskedelmi kapcsolataink jelenlegi állásával. Szekeres szerint Reale elvtárs az ezen a vonalon elkövetett hibák miatt el van keseredve és „lemondását is felajánlotta Togliatti elvtársnak, aki azonban ezt nem fogadta el”. Az Agrimpex-el és a Külforgalmival való viszonyáról a Simes mellékelt feljegyzését hozta Szekeres elvtárs. Az Olasz Párt, annak a tudatában, hogy a Simesnek a Párthoz való viszonya már ismeretes, új vállalatokat alakít, melyeket a Marshall-terv által sújtott kapitalisták támogatnak. Ezek ténylegesen kapitalista vállalatok lesznek, melyeknek hasznát a Párt leföli. Azt szeretnék, hogy mi olaszországi külkereskedelmünket ezekkel bonyolítsuk le. Az Olasz Párt jónak látná, ha ezeknek a kapcsolatoknak lebonyolítására itt egy állandó megbízott működne, és ha olaszországi külkereskedelmi képviselőnkénél is dolgozna egy megfelelő olasz elvtárs.

2./ Az Olasz Párt szeptemberben Bariban konferenciát szervez Olaszországnak Kelet-Európával való gazdasági kapcsolatainak propa-

gálására. Erre a kongresszusra megszervezik azokat az olasz tőkések, akiket a Marshall-terv különösen súlyosan érint. Az Olasz Párt kívánsága az, hogy a népi demokráciák és köztük Magyarország képviseltesék magukat Bariban cégeken keresztül (pl. Kelimpex, Agrimpex stb.). Olaszország és Kelet-Európa kereskedelmi kapcsolatainak ápolására egy folyóiratot is indítanak Est-Europa címen. Kérik, hogy vegyünk át 300 példányt (kb. havi 80-100 \$).

3./ A magyar–olasz kereskedelem lebonyolításának jelenlegi módjára vonatkozólag Szekeres elvtársnak is vannak megfigyelései és javaslatai. Ő úgy tapasztalta, hogy Olaszországba igen sokan utaznak le üzleti ügyben, akiknek a működése nincsen ellenőrizve. Ezek az emberek bizonyára nem egy esetben ott vásárolnak, ahol jutalékot kapnak és nem ott, ahol ez az olasz párt és a magyar állam érdeke. Szekeres elvtárs javaslata a következő: ha kereskedelmi megbízottat küldünk Olaszországba, értesítsük a Követséget, ahonnan az illető megbízottat a Simeshez vagy más olyan cégekhez fogják irányítani, melyekkel való üzlet-lekötés az olasz pártnak is érdeke.

4./ Szekeres elvtárs továbbá közvetíti az Olasz Pártnak azt a kérését, hogy az Albán Párttal rajtunk keresztül tarthasson kapcsolatot. Beszéltem azután Szekeres elvtárssal az olaszországi belpolitikai helyzetről és különösen az olasz szocialisták magatartásáról. Szekeres szerint a baloldali szocialisták között a legmegbízhatóbb Rodolfo Morandi, volt iparügyi miniszter, akit jó lenne vendégül meghívni egyszer Magyarországra. Nenni Reale elvtárssal együtt szándékozik Budapestre látogatni a nyár folyamán. Szekeres György valószínűleg 15-én megy vissza állomáshelyére. Kérem Rákosi Elvtársat, hogy tudassa velem, hogy a fenti kérdésekre vonatkozólag vihet-e választ.

Elvtársi üdvözlettel

Komját Irén¹

¹ Komját Irén (Budapest, 1895–1982) újságíró, egyetemi tanár, politikus. A MÚOSZ alelnöke volt. Komját Aladár felesége. 1918-ban diplomázott a budapesti

2.

MNL OL, 276. fond, 65. cs. 140. ő. e. 6.

Szigorúan bizalmas

L(ássa). Háy e.

Visszavárolag és véleménnyel VI.15. R(ákosi).

Feljegyzés Rákosi elvtárs részére.

Az olasz pártvállalatokkal való ki nem elégitő kapcsolat annak a következménye, hogy általában Olaszországgal a kereskedelmi kapcsolatunk rossz. Ennek oka, hogy nincs Olaszországban megfelelő kereskedelmi attasénk, sőt mióta a legutolsó disszidált, egyáltalán nincs attasénk. Feltétlenül le kell küldeni egy hozzáértő és pártszempontból megbízható elvtársat és én biztos vagyok abban, hogy egy ilyen elvtárs rendbe hozza az ügyeket és rajta keresztül megfelelően támogatni tudjuk az olasz pártot. Addig is helyes Szekeres elvtárs javaslata, hogy az összes leutazók kötelezve legyenek arra, hogy nála jelentkezzenek, hogy megfelelő cégekhez irányíthassa őket. A konkrét panaszok kivizsgálása céljából javasolom a „pro memóriát” Háy elvtársnak továbbítani.

Budapest, 1949. június 15.

(olvashatatlan aláírás)

tudománygyetem bölcsészettudományi karán. 1919-ben a Közoktatásügyi Népbiztosság előadójaként dolgozott. Berlinbe emigrált, 1933–1946 között Párizsban élt. 1924-től a KMP tagja volt. 1946-ban hazajött Magyarországra, és a Magyar Távirati Iroda munkatársa lett. 1949–1950 között az MDP külügyi osztályának vezetője. 1951–1952 között az Újságíró Iskola igazgatója. 1953–1954 között a Külügyi Főiskola oktatója. 1954–1955 között a *Szabad Nép* külpolitikai rovatvezetője. 1956–1957 között a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának elnökhelyettese. 1957–1961 között a *Társadalmi Szemle* felelős szerkesztője volt.

3.

MNL OL, 276. fond, 65. cs. 140. ő. e. 7.

L. (áttam)

SZIGORÚAN BIZALMAS
Feljegyzés Rákosi elvtárs részére

Igaza van Sebes elvtársnak. Sürgősen le kellene küldeni Olaszországba egy hozzáértő és megbízható embert. Sajnos eddig nem találtunk ilyeneket; akit javasoltunk, azt a káderosztály nem fogadta el. Az Olaszországba beutazók nem mennek mindig Rómába. A gépvásárlások jó része például Észak-Olaszországban történik. A Rómába utazókat kötelezzük, hogy addig, amíg kereskedelmi attasénk nincs, Szekeres elvtársnál jelentkezzenek. A vállalatoknak újból utasítást adok, hogy sokkal nagyobb mértékben dolgozzanak a megjelölt olasz vállalatokkal, mint eddig. Az azonban nem volna helyes, ha az összes olasz üzletet pártvállalatokon keresztül bonyolítanák. A vállalatokkal szemben felmerült konkrét panaszokat kivizsgálhatom és az eredményről értesíteni fogom Rákosi elvtársat.

Budapest, 1949. június 16.

Háy² (László)

² Háy László politikus, közgazdász (1891–1975). A Szovjetunióban telepedett le (1935), Moszkvában különböző szovjet szervek alkalmazottja és egyúttal, másodállásban a Szovjet Tudományos Akadémia Világgazdasági és Világpolitikai Intézetének tudományos munkatársa (1935–1941), a moszkvai Kossuth-rádió szerkesztője (1944–1945). A második világháború után visszatért Magyarországra, a Magyar–Szovjet Külforgalmi Társaság (1945–1946), a Magyar Nemzeti Bank (MNB) igazgatója (1946–1948). A Kereskedelem- és Szövetkezetiügyi Minisztérium (1948–1949), majd a Külkereskedelmi Minisztérium államtitkára (1949–1951), első miniszterhelyettes (1951–1953), miniszter (1954–1956). 1956 után a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem rektora volt (1957–1963).

4.

MNL OL, 276. fond, 63. cs. (MDP Külügyi Titkárság), 98. ő. e. 13.

MAGYAR DOLGOZÓK PÁRTJA
KÖZPONTI VEZETŐSÉGE
KÜLÜGYI OSZTÁLY
Budapest, V. Árpád u.8.

Budapest, 1951. január 12.
Hiv. sz. 12/355-2

Vengerszkaja Partija Trudjasihszja
Centralnij Komitet
Mezsdunarodnij Otdel

Parti des Travailleurs Hongrois
Comité Central
Section des Relations Étrangers

Feljegyzés

Vas elvtársnak

F. hó 11.-én telefonon értesítést kaptunk a Román Párttól, hogy D'Alessandri és Mantovani elvtársak érkeznek. Ezek az elvtársak Reale elvtárs levelét hozták és különböző kereskedelmi szerveinkkel folytatnak tárgyalásokat. A tárgyalások befejezése után 15., vagy 16.-án Prágába utaznak. A Margitszigeti Nagyszállóba helyeztük el őket és 500.–500.-frt. költőpénzt adtunk át részükre. (Azért 500 forint, mert kereskedelmi tárgyalásokat folytatnak csak 2-3 napig, de pénzük nem volt.). F. hó 11.-én este gépkocsival előzetes bejelentés nélkül ugyancsak két olasz elvtárs érkezett Milánóból. Giangiacomo Feltrinelli és Bertola Francesco ugyancsak Reale elvtárs levelét hozták, Lajti elvtársnak címezve. Kereskedelmi tárgyalásokat folytatnak szintén és a holnapi nap folyamán gépkocsival Bukarestbe akarnak utazni. A Román Párt által jelzett két elvtárs ügye

tiszta, itt probléma nincs. Kérjük Vas elvtárs véleményét, hogy a másik két elvtárs bukaresti utazását elősegítsük, illetve a Román Pártot értesítsük-e.

Eltársi üdvözlettel: Bebrics Anna

Igen! (Vas)

5.

MNL OL, 276. fond, 63. cs. (MDP Külügyi Titkárság), 98. ő. e. 1.

Au Comité Central du
Parti Communiste Italien
Roma

XXX le 25 Juin 1951
12/1637

Cher camarade D'Onofrio,

Selon entretien avec camarade REALE, nous avons remis 101.613 francs suisse au compte en banque suisse. Nous vous prions de faire savoir cat affaire à comrade Reale.

Bien fraternellement

Fordítás: Az Olasz Kommunista Párt Központi Bizottságának, Róma
1951. június 25. 12/1637

Kedves D'Onofrio elvtárs!

A Reale elvtárral kötött megegyezés alapján 101.613 svájci frankot fizettünk a (megadott – SB) svájci bankszámlára. Kérjük Önöket, hogy tájékoztassák erről Reale elvtársat.

Eltársi üdvözlettel

6.

MNL OL, 276. fond, 63. cs. (MDP Külügyi Titkárság), 98. ő. e. 228–229.

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG KÖVETSÉGE
Kereskedelmi Tanácsos
12/3756

SZIGORÚAN BIZALMAS
Róma, 1951. október 8.

Feljegyzés

Hay elvtárs részére a Reale elvtárssal és Muratorival, a pártvállalatok vezérigazgatójával folytatott megbeszélésről. Reale elvtárs megemlítette, hogy különböző okok indokoltá tették kereskedelmi vállalataik átszervezését. Megkérdezte tőlünk a továbbiakban, miért nem adjuk nekik az Artex -cikkeket. Erre válaszolva mi elmondottuk, hogy a De Ri.Gi. cég házal az Artex cikkekkel, mivel ezeknek ez az eladási módja és erre az ő vállalataik nem alkalmasak. Reale elvtárs közölte, hogy rövidesen Budapestre szándékozik küldeni egy személyt, akinek az lenne a feladata, hogy Artex-cikkeket válogasson ki és főleg régiségeket, amelyeket az Artex-cikkek elhelyezése megkíván. Elmondotta Reale elvtárs, hogy az USA megengedte az olasz kormányának, hogy intenzívebbé tegye kereskedelmi kapcsolatait a népi demokratikus országok felé. Az erre vonatkozó rendeletet ő maga is látta. A kiviteli tilalom csupán fegyverekre, nagyméretű golyócsapágyakra és stratégiai fémekre vonatkozik. Ezt az intézkedést azért hozták, hogy az olasz gazdasági helyzeten segíteni próbáljanak. Reale elvtárs távozása előtt még ígéretet tett arra, hogy elő fogja segíteni annak lehetőségét, hogy az olasz pártvállalatok és a magyar vállalatok közötti munka lényegesen megjavuljon.

Továbbiakban a megbeszélést Muratorival, a pártvállalatok új vezérigazgatójával folytattuk. Nevezett beszámolt azokról a személyi változásokról, amelyek a pártvállalatoknál a közelmúltban végbementek. Elmondotta, hogy Dorot, aki előzőleg volt a vállalatok vezérigazgatója, el kellett távolítani helyéről, mivel saját számára kötött üzleteket. Pl. tejet

importált Svájcból, melyen komoly összegeket keresett. Tejport hozott be Amerikából Torino város részére, de ez az ügylet veszteséggel zárult, amelyet a városnak kellett viselnie. A város többi előljárói ezt az esetet kihasználták propaganda céljára a kommunisták ellen. Ezekért és hasonló tevékenységeiért a Párt központi vezetősége úgy döntött, hogy Dorot és belső munkatársát, Spinonit a pártvállalatok éléről el kell távolítani. Párttagságukat egyelőre, taktikai okokból meghagyták. Martinollira, a Technoexport volt igazgatójára, a párt annak idején névlegesen ráruházta a vállalat részvényeinek tulajdonjogát. Mivel ő is, Dorohoz hasonlóan saját számlájára kötött üzleteket, kereste az alkalmat, hogy a vállalattól eltávolozzék. Kilépett a Technoexport-tól és kijelentette, hogy a részvények tulajdonjogáról csak akkor mond le, ha a vállalat azok értékét, 9 millió lírát neki kifizeti. Sőt azzal is fenyegette a vállalatot, ha nem teljesítik kérését, átlép a keresztény demokrata pártba, és elmondja mindazokat a dolgokat, amelyek kompromittálók a vállalatra és a pártra nézve. A párt pillanatnyilag nem tesz semmit ebben az ügyben, vár egy kedvezőbb pillanatra, amikor azt újólag elő lehet venni. Elküldték Signorellit, a Co.Ce. Or. volt igazgatóját és Mantovani mérnököt, akik szintén visszaéltek a bizalommal, magánszámlára kötöttek üzleteket és igyekeztek a vállalatot lejáratni.

Norberto D'Alessandriról a közelmúltban derült ki, hogy egy svájci útjával kapcsolatban pénzcsalást követett el vállalatával szemben, amelyre vonatkozóan nem volt hajlandó magyarázatot adni. D'Alessandri a Simes vállalatnál dolgozott vezető funkcióban és Reale elvtárs egyik legbizalmasabb embere volt. Róla is megállapították, hogy kötött üzleteket saját számára. A vezetőség határozatot hozott, mely szerint őt is rövidesen el fogják távolítani a vállalattól. A párt úgy határozott, hogy a leváltottak helyére a párthoz hű fiatalokat fognak beállítani, még akkor is, ha azok kezdetben nem is lesznek tökéletes kereskedelmi szakemberek.

Fentieket szükségesnek tartottuk Hay elvtárs tudomására hozni. Az a tény, hogy a pártvállalatok majdnem az összes népi demokráciák külkereskedelmi vállalatait képviselik, vagy legalább dolgoznak velük, továbbá pedig, hogy ilyen belső nehézségekkel küzdenek, magyarázatul

szolgálnak arra, miért van munkájuknak kapkodó, rendszertelen jellege, amely igen sokszor elégedetlenségünket váltja ki. Mint az előbbieken említettük, Reale elvtárs ígéretet tett arra, hogy ezeknek a nehézségeknek leküzdése után meg fog javulni a pártvállalatok munkája

Lastofka Béla
tanácsos

7.

MNL OL, 276. fond, 63. cs. (MDP Külügyi Titkárság), 98. ő. e. 230–231.

SZIGORÚAN BIZALMAS

1951. október 30.

Hiv. sz.: 12/3756

Feljegyzés

Vas elvtársnak

Az Olasz Kommunista Párt megbízásából Reale elvtárs már néhány év óta többször járt Magyarországon bizalmas kereskedelmi ügyletek lebonyolítására. Ilyen utazások alkalmával különböző emberek kísérték el, akik Hay elvtárssal, több esetben Sebes elvtárssal megbeszéléseket folytattak. Előfordult sokszor, hogy Doro, D’Alessandri és mások egyedül is érkeztek Budapestre és közvetlenül az egyes külkereskedelmi vállalatokkal folytattak megbeszéléseket. Mi nem helyeseltük, hogy ezek a megbeszélések nem egy esetben Pártunk előzetes értesítése nélkül folytak. Megbeszéltük ezt a kérdést Farini elvtárssal, az Olasz Kommunista Párt Központi Vezetőségi tagjával /a Pártközpont felelős munkatársa/, aki azt mondta, hogy Reale elvtárs az Olasz Párt teljes bizalmát élvezi és a vele utazók is ilyen formán megbízhatóak. Mi közöltük, hogy Pártunk csak abban az esetben foglalkozik velük, ha az Olasz Párt a mi Pártunkhoz in-

tézett megbízó levéllel látja el az illetőket. Most pedig Hay elvtárs az alábbi tartalmú feljegyzést kapta Lastofka Béla római követségi tanácsostól:

Muratori, az olasz pártvállalatok új vezérigazgatója beszámolt azokról a személyi változásokról, melyek a közelmúltban történtek. Doro, a pártvállalatok eddigi vezérigazgatója saját számlájára kötött üzleteket. Egyebek között tejport hozott be Amerikából Torino város részére, de az üzlet veszteséggel járt, amelynek terheit a városra hárította. A város nem kommunista előljárói ezt a Párt elleni propagandára használták fel. Több hasonló ügyletért a Párt belső munkatársával, Spinonival együtt leváltotta. Párttagságukat taktikai okok miatt egyelőre meghagyták. Martinollira, a Technoexport volt igazgatójára, a párt annak idején névlegesen ráruházta a vállalat részvényeinek tulajdonjogát. Mivel ő is, Dorohoz hasonlóan saját számlájára kötött üzleteket, kereste az alkalmat, hogy a vállalattól eltávolozzék. Kilépett a Technoexport-tól és kijelentette, hogy a részvények tulajdonjogáról csak akkor mond le, ha a vállalat azok értékét, 9 millió lírát, neki kifizeti. Sőt, azzal is megfenyegette a vállalatot, ha nem teljesítik kérését, átlép a keresztény demokrata pártba és elmondja mindazokat a dolgokat, amelyek kompromittálóak a vállalatra és a pártra nézve. A Párt pillanatnyilag nem tesz semmit ebben az ügyben, vár egy kedvezőbb pillanatra, amikor azt újból elő lehet venni. Elküldték Signorellit, a Co.Ce.Or. volt igazgatóját és Mantovani mérnököt, kik szintén visszaéltek a bizalommal, magánszámlára kötöttek üzleteket és igyekeztek a vállalatot lejáratni. Norberto D'Alessandri a közelmúltban kiderült, hogy egy svájci útjával kapcsolatban pénzcsalást követett el vállalatával szemben, amelyre vonatkozóan nem hajlandó magyarázatot adni. D'Alessandri a Simes vállalatnál dolgozott vezető funkcióban és Reale elvtárs egyik legbizalmasabb embere volt. Róla is megállapították, hogy kötött üzleteket saját számára. A vezetőség határozatot hozott, mely szerint őt is hamarosan el fogják távolítani a vállalattól. A Párt úgy határozott, hogy a leváltottak helyére a párthoz hű fiatalokat fognak beállítani, még akkor is, ha azok nem is lesznek tökéletes kereskedelmi szakemberek.

Eltvársi üdvözzel (nincs aláírás)

8.

MNL OL, XXIX-G-22-b (Terimpex), 36. doboz, 82. tétel, számozatlan oldal.

1952. február 8
95631
Külkereskedelmi Minisztérium
Államközi főosztály
Budapest.
V. Honvéd u. 13-15.

Ref(erens). Kozáry Tibor Dig/Eng

Tárgy: Terimpex Lit. 3.000.000.- jutalékutalása a So.Co Fin. milánói cég javára.

Csatoltan átadjuk a Terimpex hozzánk intézett kérelmét, melyben rov. átutalással kapcsolatban kéri, hogy a jutalékalapot képező Lit (olasz líra) 600.275.284.- áruellenértéknek a magyar-olasz clearing-ben történt átutalását a So.Co.Fin. cég által küldött csatolt jegyzékeken tételenként igazoljuk, mivel ennek hiányában az Ufficio Italiano dei Cambi a kifizetést a So.Co.Fin. cég részére nem teljesíti. Tekintettel arra, hogy az Ufficio Italiano dei Cambi ilyen követelése részünkről szokatlannak látszik, kérjük, Címet, hogy a Terimpex jelen kérelmét kereskedelempolitikai szempontból bírálja el, magunk részéről az igazoló-nyilatkozat megadását ettől tesszük függővé.

Magyar Nemzeti Bank
Devizaigazgatóság
Pósa Kozáry

9.

MNL OL, 288. fond (MSZMP iratai), 24. cs. (MSZMP Központi Bizottság Gazdaságpolitikai Osztály), 1967, 9. ő.e. 102–103.

KÜLKERESKEDELMI MINISZTERIUM Szigorúan titkos!

Budapest, V. Honvéd utca 13-15.

Telefon: 126-710, 129-550

Előadó: Egyéb kapcs.

Sz.: 1-00 136/4/1967

MSZMP Központi Bizottsága

Államgazdasági osztály

Végi István et. részére

Budapest

1. sz. pld.

2+16 l. mell.

a/c

Kedves Végi Elvtárs!

Mellékelten megküldöm a két tőkés államközi főosztály által készített anyagot a tőkés országokban működő pártvállalatokkal való kapcsolatainkról. Az egyik anyag tartalmazza a nyugat-európai országok pártvállalataival való kapcsolatunk jelenlegi helyzetéről szóló feljegyzést, valamint ehhez egy 6 oldalas részletesebb mellékletet. A másik főosztály két feljegyzést készített az izraeli, ill. a marokkói pártvállalatokkal való kapcsolatokról, amit szintén mellékelten csatolok.

Ami a nyugat-európai országok pártvállalataival való kapcsolatot illeti, az új gazdasági mechanizmus bevezetésével kapcsolatosan véleményem szerint nem fognak nehézségek adódni azoknál a pártvállalatoknál (és ez a többség), amelyekkel évek óta kiépített és rendszeres üzleti kapcsolatban állunk. Ezekkel kapcsolatban tehát az új mechanizmus bevezetésével összefüggésben előzetes beavatkozásra, vagy intézkedésre nincs szükség. Előrelátható ugyanakkor, hogy nehézségek fognak mutatkozni azoknál a francia pártvállalatoknál, ahol eddig is problémák voltak (CIFAL, SORICE) és amelyek elsősorban gépek, vagy komplett

berendezések szállításában voltak érdekelve, ill. műszaki szolgáltatások adásban. Részben a francia pártvállalatok érdekeltségére való tekintettel ezen cégekkel való kapcsolatok fejlesztésében, részben a francia-magyar kereskedelempolitikai kapcsolatok miatt szükségesnek látom, hogy e két francia pártvállalat munkáját kiemelten kezeljük és elősegítsük, mert ha nem, akkor kapcsolataik a magyar piaccal jelentősen vissza fognak esni, esetleg meg is fognak szűnni. Ennek a segítségnek véleményem szerint szervezeti formája lehetne az, hogy a most létrehozandó ügynöki hálózat keretében e két vállalat egy önálló képviselői vállalatot tartson fenn megfelelő felkészültségű és megbízhatóságú magyar szakemberekkel. Ezt az ügynöki vállalatot, ahogy egyébként a két francia pártvállalattal kapcsolatosan eddig is történt, a Minisztérium megfelelő információval és segítséggel látná el és biztosítaná számára a megfelelő kapcsolatokat más hatóságok felé is.

Baczeni elvtárs egy külön francia jellegű ügynöki vállalat alakításának célszerűségével nem ért egyet, hanem azt javasolja, hogy a KKB-hez tartozó ügynökség keretében foglalkozzon valaki kifejezetten ezen francia pártvállalatokkal az általuk adott megbízás alapján. Baczeni elvtárs is egyetért azzal, hogy a francia cégekkel lesznek problémák. Úgy gondolom, hogy a francia elvtársakra kellene bízni, hogy melyik szervezeti formát tartják ők számukra hasznosabbnak és alkalmazhatónak, az önálló képviselői vállalatot, vagy pedig a KKB-hez tartozó ügynökség keretében való munkát. Azt javaslom továbbá, hogy az új mechanizmus bevezetése után, de még 1968-ban készüljön egy újabb felmérés a tőkés országokban működő pártvállalatokkal való kapcsolatokról már az új mechanizmus tapasztalatai alapján. Javaslom továbbá, az új mechanizmus bevezetés után a kapcsolatok figyelemmel kísérésére mindkét államközi főosztályon egy-egy elvtárs kapjon megbízást, aki a felmerülő problémákat összefogja, értékeli és a szükséges javaslatokat elkészíti.

Mellékletek

Budapest, 1967. július 3-án /Buzás József/

Készült: 4 pld-ban

1.sz.pld. MSZMP Végi et.

2.sz.pld Szalai et.

3.sz.pld. Máдай et.

4.sz.pld. Buzás et.

Gépelte: Dömötörné

Tartalmaz: 2 lapot

10.

MNL OL, 288. fond, 24. cs. 1967, 9. ő. e. 104-108.

Nyugat-Európai Országok

Államközi Főosztálya

SZIGORÚAN TITKOS!

Készült: 4 példányban

1.sz. példány

11. lap

Gépelte: Vitárné

Végi et.

Feljegyzés

Kapcsolataink a nem szocialista országokban működő pártvállalatokkal

Tárgy: A magyar külkereskedelmi vállalatok kapcsolata pártvállalatokkal Nyugat-Európában.

Külkereskedelmi vállalatainknak jelenleg osztrák, olasz, francia, belga és NSZK-beli pártvállalatokkal van élő üzleti kapcsolata. Ezekről az alábbiakban, viszonylatonként adunk tájékoztatást.

1./ Ausztria

Ausztriában az osztrák kommunista párt az 1955. évi államszerződés után, a korábbi USIA (szovjet kezelésben levő) vállalatokból különféle kereskedelmi cégeket alapított. (Ezek közül a magyar külkereskedelmi vállalatok a melléklet a./ pontjában felsoroltakkal állnak kapcsolatban.) Amint a mellékletből kitűnik,³ Ausztriába irányuló közvetlen exportforgalmunk jelentős része, (évenként változóan 40-60 százaléka, 1966-ban mintegy 23 M \$, kb.60%) az osztrák pártvállalatokon keresztül bonyolódik, ezen belül igen tekintélyes a mezőgazdasági vállalatok részesedése. Úgyiszlván a teljes mezőgazdasági export Ausztriába (1966-ban közel 18 M \$) pártvállalatok közvetítésével bonyolódik. Meg kell azonban említenünk, hogy Mezőgazdasági exportunk évről-évre jelentős mértékben változik részben az osztrák terméseredményektől, részben saját szállítási lehetőségeinktől függően. 1966. évi forgalmunk különösen kiugró volt, elsősorban mezőgazdasági exportunk fellendülése következtében, és ezzel a pártvállalatok forgalmának részesedése is jelentősen meghaladta az előző évek átlagát.

Közelítő számítás szerint az osztrák pártvállalatok bevétele a magyar export után élvezett jutalékból és egyéb közvetítői haszonból, közel félmillió dollárra tehető az 1966. évi adatok alapján. Egyes magyar vásárlásoknál is szerepelnek osztrák pártvállalatok közvetítőként, különösen a fogyasztási cikk szektorban, a rajtuk keresztül bonyolított import volume azonban nem jelentős az összforgalomhoz képest, 1966-ban nem haladta meg a 0,5 M \$-t.

Az osztrák pártvállalatok és a magyar külkereskedelmi vállalatok kapcsolatát értékelve megállapítható, hogy eltekintve a mellékletben említett egy-két kisebb problémától, jónak mondható. Az együttműködés ezek között a vállalatok között hosszabb idővel ezelőtt alakult ki, és az évek során szoros üzleti kapcsolat fejlődött ki közöttük a kölcsönös előnyök alapján. A szóban forgó magyar vállalatok az osztrák pártvállala-

3 Az áthúzott szövegrészek így szerepelnek az eredeti dokumentumban.

latok munkájával elégedettek, áruikat ezek közvetítésével vezették be a piacon, eladásaiknál ma is ezekre a vállalatokra támaszkodnak. Valószínűnek látszik tehát, hogy ez a kölcsönös érdekeltség az új mechanizmus körülményei között is fennáll majd és ezért általában nem kell a kapcsolatok lazulásával számolni. Egyes esetekben – mint eddig is – bekövetkezhet, hogy amennyiben a képviselő feladatát nem látja el a megbízó magyar külkereskedelmi vállalat megalégedésére, problémák adódhatnak közöttük, ezek valószínűsége azonban nem nagyobb, mint általában bármely megbízó és képviselője között.

(Folyt. 1. melléklet 1-4. old.)

2./ Olaszországban mindössze két pártvállalattal dolgozunk. (lásd melléklet b./pont) Ezek közül döntő jelentőségű Soresco Milano cég szerepe, amelyen keresztül Terimpex Olaszországba irányuló forgalmának zöme (1966-ban kb. 50M\$, a közvetlen forgalom 77 százaléka) bonyolódik és ezzel lényegében kezében tartja a gyengébb forgalmú években is a magyar közvetlen export 70-75 százalékát. A cég feladatát jól látja el, ezért semmilyen ok sincs arra, hogy ezen a kölcsönös érdeken alapuló kapcsolaton a jövőben változtatni kellene. A forgalom perspektíváját azonban a vállalatokon kívüli tényező, a Közös Piac mezőgazdasági rendtartása számottevően befolyásolhatja. Nem várható lényeges változás a másik, gépkereskedelemmel foglalkozó olasz pártvállalattal fennálló kapcsolatoknál sem. Ez a cég sok esetben közvetítőként jelentkezik gépipari vásárlásainknál, szerepét külkereskedelmi vállalataink mégis hasznosnak ítélik, minthogy kapcsolásos üzletek létrehozása útján gyakran a vásárlás magyar gépipari termékek elhelyezésével kapcsolódik. Komplex és Nikex több témában folyamatosan tárgyalásban áll a céggel, szó van arról is, hogy közös magyar-olasz vállalatot hoznak létre Olaszországban.

3./ Francia relációban is a mezőgazdasági szektorra esik a pártvállalatokkal bonyolító forgalom túlnyomó része. (Interag) Abszolút számokban kicsiny, de évről-évre növekvő forgalmat mutat fel egy Artex és Elektroimpex cikkekkel foglalkozó **Comix** pártvállalat. Feltehetően egyik említ-

tett vállalatnál sem kell a jövőben kedvezőtlen irányú változással számolnunk a magyar külkereskedelmi vállalatok magatartásából kifolyólag. Az ezekhez fűződő kapcsolat az új gazdasági mechanizmus körülményei között sem fog előreláthatólag módosulni. ~~A mellékletből kitűnően~~ A két „Engineering” vállalatnál ~~talán is dolgoznak~~ külkereskedelmi vállalataink. Ezeknél várható, hogy az együttműködés nehezebb lesz. A gépipari külkereskedelmi vállalataink a kedvezőbb árak elérése érdekében ugyanis érdekeltek lesznek abban, hogy a közvetítőket kikapcsolják. Tekintettel arra, hogy mindkét cég számos gépi berendezés esetében közvetítőként tevékenykedik, valószínű, hogy ezeket a jövőben igyekezni fognak kikapcsolni. Számítani lehet arra, hogy a Győri Takarmányélesztő Gyárral kapcsolatos reklamáció és az e miatt kialakult bizalmatlanság is hozzájárul a kapcsolatok lazulásához. Feltehető, hogy szolgálataikat az érdekelt külkereskedelmi vállalatok, ha nem is közvetítőként, de a tervezésnél és fővállalkozóként egyes esetekben igénybe fogják venni.

4./ A Belgiumban működő pártvállalatok közül három céggel (~~ld. melléklet d/ pont~~) van külkereskedelmi vállalatainknak volumen szempontjából nem jelentős kapcsolata. ~~Az ezekkel bonyolított összeforgalom nem haladja meg az évi 5-6000 \$-t.~~ Megítélésünk szerint Számottevő változás a magyar külkereskedelmi vállalatok és a belga pártvállalatok kapcsolatában a következő években nem várható.

5./ Az NSZK-ban működő pártvállalatok közül a magyar külkereskedelmi vállalatoknak a ~~melléklet c/ pontjában felsoroltakkal~~ van számottevő kapcsolata. Cohama cég a legkülönbözőbb áruajtákban közvetít szá- munkra — állandó megbízás nélkül — import üzleteket. Bekapcsolását az esetek többségében az NSZK-beli kirendeltségünk kezdeményezi és annak fő előnye számunkra abban áll, hogy az exportórnek az NSZK-ban járó ún. export-visszatérítés egy részét (2-3 százalékot), Cohama a magyar vállalatoknak átadja. Évi forgalma Magyarország felé 1965-ben 2,9 M DM, 1966-ban 4,9 M DM volt. A magyar export terén eddig számottevő eredményt elérni nem tudott, ezért külkereskedelmi vállalataink

általában szívesebben dolgoznak olyan partner cégekkel, amelyeknél nagyjából azonos árakat érhetnek el, ugyanakkor exportjuknál is segítséget tudnak nyújtani. Hungarotex export képviselője 1962. november óta Olf cég, az ún. direkt NSZK üzletekre, méteráruban; - időnként Artextől is kap feladatokat. – Forgalma 1965-ben 70 000,- DM, 1966-ban kb. 250 000, - DM volt. (Véleményünk, hogy Hungarotex korábban Olfnak nem adott elegendő feladatot, nem használta ki maradéktalanul a kapcsolatban rejlő lehetőségeket, igaz, 1966. előtt kontingenshelyzetünk sem tette lehetővé a direkt üzletek fokozását. Mindkét említett NSZK-beli pártvállalatnál várható, hogy az új mechanizmus követelményei között, ha a magyar vállalatok önállósága fokozódik, forgalmuk stagnálni fog vagy visszaesik, ha csak valamilyen itthoni, szervezett intézkedéssel ezt nem sikerül ellensúlyoznunk.

Összefoglalva megállapítható, hogy a nyugat-európai országok pártvállalatain keresztül bonyolított forgalom döntő részben export-irányú és ezen belül a legnagyobb részt a mezőgazdasági kivitel teszi ki. Az ebben résztvevő vállalatok kapcsolata általában kétoldalú érdekeltségen alapul, ezért az új mechanizmus körülményei között lényeges változással számolnunk nem kell. Erősen befolyásolhatják azonban a formalom volumenének alakulását külső tényezők, így elsősorban a közös piaci rendtartás és a piaci helyzet hatása. Változás várható a két francia gépipari exportiroda esetében, ahol az eddigi szállítások problémái okozta bizalmatlan légkör és a felesleges közvetítők kikapcsolására törekvés miatt érdekelt vállalatain előreláthatólag a kapcsolatokat lazítani igyekeznek. Hasonló tendenciára számíthatunk az említett nyugat-német vállalatok irányában is. A felsorolt többi pártvállalatnál, úgy véljük, az új mechanizmus eredményezte nagyobb vállalati szabadság következtében a kapcsolatok gyengülése nem várható.

/Buzás József/

Melléklet: 6 lap

11.

MNL OL, 288. fond, 32. cs. (MSZMP KB Külügyi Bizottság), 1974, 12. ő. e. 341 –342.

Kü/2027

AMBASCIATA DELLA REPUBBLICA POPOLARE UNGHERESE

Róma, 1974. november 4.

L'AMBASCIATORE

1-139/Főn./1974.

Kedves Horn Elvtárs!

Október 23-án felkereste Misur elvtársat az Italimpex nevű olasz pártvállalat igazgatója Pomilio elvtárs és bemutatta Bruno Toldo elvtársat, akit a pártközpont illetékes vezetői a vállalat állandó képviselőjével bíztak meg Magyarországon. Nevezett november első napjaiban utazik Budapestre, néhány hónapot együtt tölt elődjével. Nulchis elvtárral (akinek tevékenységével szemben az OKP-n belül több kifogás merült fel). Az előkészületben lévő váltásról korábban már másutas táviratban tájékoztattuk a pártközpontot, amire azt a választ kaptuk, hogy a beutazását adminisztratív szempontból segítsük elő, de nevezett ügyei a szakszervezetek országos központjához tartoznak, mivel nem párt, hanem szakszervezeti vállalatról van szó.

Fentieket annakidején Misur elvtárs közölte Roscani elvtárral, az OKP KB gazdasági osztályának helyettes vezetőjével, aki elmondta: az OKP belpolitikai okokból átvette a vállalatot a szakszervezettől (pontosabban a CGIL kommunista frakciójától), s az most a RESTITAL-lal minden tekintetben egyenlő vállalattá vált. Misur elvtárs kérte, hogy az OKP ezt hivatalosan jelentse be az MSZMP-nek, a CGIL pedig a magyar szakszervezetnek, mert Magyarországon az ügynek adminisztratív vetületei vannak (lakáskontingens, vízumügyek, költségvetés. stb.).

Roscani elvtárs ezt megígérte, de néhány nappal ezelőtt egy alkalmi találkozón még azt mondta, hogy a titkárság még nem döntött a hivatalos közlés módjáról. Toldo elvtárs jogállása az október 23-i beszélgetésen is felmerült, s végezetül abban maradtunk, hogy az új megbízott egyelőre úgy kezdi ténykedését, mintha a szakszervezethez lenne akkreditálva, mi pedig jelezzük Budapestnek, hogy rövidesen hivatalos kérés érkezik (esetleg Roscani személyesen utazik Budapestre) az új helyzet következtében előállott ügyek megbeszélésére.

Pomilio elvtárs elmondta, hogy az Italimpex magyarországi tevékenysége eredményes és anyagilag is előnyös az OKP-nek. Megjegyezte, hogy igyekeznek új eljárásokat, technológiai ismereteket is meghonosítani Magyarországon, hogy tevékenységük a magyar félnek is hasznos legyen.

Eltársi üdvözlettel

/Dr. Bényi József/
nagykövet

Horn Gyula elvtársnak
az MSZMP KB Külügyi Osztály
helyettes vezetője,
Budapest

Gazd. pol. osztályt tájékoztattam!
Vné
(1974) nov. 3.

12.

MNL OL, 288. fond, 32. cs. 1975, 12. ő. e. 323 –326.

00114/2

SZIGORÚAN TITKOS!

Róma, 1975. május 22.

Tárgy: Az ITALTURIST tevékenysége.

9/szt/1975.

Mell.: 1 kiadvány

Készült: 4 pld-ban

Központnak: 3 pld.

Követségnek: 1 pld.

Előadó: Dr. Misur György

Gépelte: Törökné

A Központ utasításának megfelelően januárban megkértük Az Olasz Kommunista Párt Központi Bizottsága Külügyi Osztályán hivatalos tájékoztatást adtak az ITALTURIST tevékenységéről.

Saltarelli elvtárs, a Külügyi osztály illetékes munkatársa, már akkor előre jelezte, hogy kényes helyzetről van szó, átszervezések vannak folyamatban és függőben. de a Központi Bizottság illetékese, Di Pasqua elvtárs, tájékoztatást fog adni. Di Pasqua-val felvettük a kapcsolatot. Kérte, hogy később találkozzunk, mert éppen az átszervezések ügyében tevékenykedik, sokat van vidéken, s megígérte, hogy majd kezdeményezi a találkozót.

Időközben a Külügyi Osztályon is érdeklődtünk, de halogató, kitérő válaszokat kaptunk:

Az ITALTURIST helyzetéről az OKP KB Gazdasági Osztályának illetékese is tájékoztatást ígért, illetve vállalta, hogy szól, ha az OKP valamely idegenforgalmi szervvel való magyar együtt működést nem tanácsolja. Ennek az érdeklődésnek sem lett konkrét folytatása, de annyi következ-

tetést levonhattunk belőle, hogy az OKP az ITALTURIST-tal való kapcsolatokat az átszervezések miatt nem tanácsolja el.

Külügyminiszter Elvtárs,
Budapest

Fentieket az IBUSZ itteni képviselőjének, Varga elvtársnak elmondtuk, azt ajánlva, hogy változatlanul tartsa kapcsolatait az ITALTURIST-tal mindaddig, amíg részletes hivatalos tájékoztatást nem kapunk. Ugyanerről tájékoztattuk Macht elvtársat, az IBUSZ illetékes Főosztályvezetőjét is, aki március folyamán hivatalos ügyben Rómában tartózkodott. Mivel az OKP válasza késett, április elején, majd közepén, majd május elején ismételten érdeklődtünk egyrészt a KB Külügyi Osztályán, másrészt Di Pasqua útján a válasz iránt. Mindezt nem elsősorban azért írjuk le, mert a Központ távirata a válasz késése mögött indokolatlanul a nagykövetség hanyagságát feltételezte, hanem mert a válaszok halogatása is tulajdonképpen bizonyos válasznak volt felfogható.

Más értesülések ismeretében is nyilvánvaló volt számunkra, hogy az olasz elvtársak az ügy kényessége miatt az egyenes válasz megadását kerülni kívánták. Alátámasztja ezt, hogy A hivatalos álláspontot végül is két részletben – Di Pasqua-tól, a KB illetékesétől és ROSCANI-tól, a párt Gazdasági Osztálya helyettes vezetőjétől kaptuk meg, mivel Di Pasqua nem volt felhatalmazva bizonyos politikai értékelések közlésére.

Ezek szerint: az OKP hivatalos tájékoztatása a következő:

1974 folyamán a párt vállalataihoz tartozó ITALTURIST vezetésében személyi és politikai nézeteltérések keletkeztek, amelyek következtében rövid időn belül megvált a vállalattól annak szinte teljes vezető gárdája, élén Remigio volt vezérigazgatóval. Az eltávozott vezetők egy része a vállalat alapítói közé tartozott, vagy legalábbis 10 évnél régebben dolgozott a vállalatnál.

A kivált személyek az olasz munkajog szerint nekik járó végkielégítést teljes összegben követelték, ami (más forrásokból kapott értesülés szerint) Remigio esetében elérte az 50 millió lírát. A követelések kielégítése anyagilag is meggyengítette a vállalatot. Remigio kielégítésére az OKP kénytelen volt átruházni reá az INTEREXPO pártérdekelttségű vállalat tulajdonjogát. Négy személy a kapott összegekből megalakította a „COMET” utazási irodát. A válság mélységét és bonyolultságát jelzi, hogy Roscani a kivált vezetők egyikét maoistának, másikat „fasisztoid” beállítottságúnak jellemezte. Roscani az alábbi jellemzést adta a három vállalatról:

Az ITALTURIST továbbra is a párt vállalata. Átszervezését, megerősítését a párt felelősen intézi. Természetesen a vállalat tevékenységének teljes kibontakoztatásához idő kell. A vállalat továbbra is főleg a szocialista országokba való utazásokat szervezi. A vállalat új igazgatója valószínűleg nem sokára utazásokat tesz néhány szocialista országba, így Magyarországra is. A vállalat tehát változatlanul biztos partnere marad a magyar idegenforgalmi vállalatnak.

Az INTEREXPO magánvállalattá alakult, Remigio továbbra is tagja a pártnak. Üzleti szempontból a vállalatnak van jövője, mert kiállítások, konferenciák szervezésére szakosodott. Remigio, felhasználva kapcsolatait a szocialista országokban, sikeres üzleteket bonyolított szovjet és NDK viszonylatban, olasz vállalatok tucatjait szervezte, irányította e két ország vásárait, kiállításait. Roscani érzékeltette, hogy tulajdonképpen nincs ellene, ha a vállalattal üzleti kapcsolatban állunk.

A Comet iroda üzletileg egyelőre nem tartozik a nagy jövőjű, megbízhatónak ígérkező cégek közé. Ez is magánvállalkozás. Roscani óvatosságot ajánlott a vele való kapcsolatokban. Di Pasqua említette, hogy a Comet a Szovjetunióba is utaztat, de az INTURISZT a fizetéseket előre kéri.

Saját véleményünk és benyomásunk az, hogy az ITALTURIST válsághelyzete még tart, ezért vállalatainknak szervezési, fizetési ügyekben a legnagyobb körültekintést ajánljuk.

Dr. Bényi József
nagykövet

13.

MNL OL, XIX-J-1-j (Külügyminisztérium TÜK iratai), 109. doboz, 117-2: Terimpex-OKP közös vállalkozás, kérése részesedés, 001870/2,3.

Terimpex-csomag továbbítása, 1978

a) FELJEGYZÉS I. Szigorúan titkos! 16905 ⁴	23/199
Terimpex-OKP közös vállalkozás részesedés kérése ⁵	14.35
1978. aug. 18.	Já.
Róma	
Ki. 16.00	

Kérem a Terimpex vállalat vezérigazgatóját tájékoztatni a következőkről. Antelmi elvtárs az OKP pártgazdasági osztályának vezetője érdeklődött a részükre esedékes múlt évi részesedés második része felől. Amikor legutóbb Budapesten jártak, abban állapodtak meg, hogy a múlt évi részesedésük első részletét ez év februárjában, a második részletet júniusban kapják meg. Az első részletet rendben megkapták, a második nem érkezett meg. Sürgős távirati választ kérek.

Pobori ets. 1978. aug. 22-én ígéretet tett a pénz lehívására kb 2-3 hét alatt meglesz a pénz és ezt

78. aug. 22.

⁴ A szám mellett érkezettópecséten ez áll: KÜM-TÜK 1978. aug. 22. ikt. sz.:001870/2. 1 példány.

⁵ Tintával felírva a lapra.

b) Nagykövetség Róma

Mell: 1 db. csomag

Mellékelten küldjük a Terimpex Vállalattól átvett csomagot. A Terimpex ezzel 1977. december 31-gyel bezárólag rendezettnek tekinti a viszonyt.

Budapest, 1978. szeptember 19.

Papp 9/14⁶

/Vass Miklós/
főosztályvezető-helyettes

További intézkedést nem igényel.

Papp⁷ 9/21

c) 001870/3/1978.

SZIGORÚAN TITKOS

Nagykövetség
RÓMA

A Terimpex küldeményének továbbítása
1 csomag

Mellékelten megküldjük a Terimpex Vállalattól átvett csomagot. A Terimpex ezzel 1977. december 31-gyel bezárólag rendezettnek tekinti a viszonyt.

Budapest, 1978. szeptember 20.

/Vass Miklós/
főosztályvezető-helyettes

6 Kézzel ráírva.

7 A fentebbi sor és az aláírás kézzel van ráírva.

d) Terimpex
SZIGORUAN TITKOS!

003/2/1978. Tük.sz.
 Készítette: Pobori László
 Gépelte: Bátonyi Elemérné
 Készült: 2 példányban
 1. sz. példány 1 lap

Mellélet 1 csomag (Tük-ben)⁸

KÜLÜGYMINISZTERIUM⁹
 XI. Területi Iroda
Budapest
 Bem rakpart

Tárgy: Futárcsomag római nagykövetség részére
 Mellékelten átadjuk a korábbi megbeszélésünk értelmében összeállított csomagot, melyet kérünk futárpostával római Nagykövetségünk részére továbbítani.
 Csatoljuk a csomag tartalmáról összeállított címletjegyzéket.

Budapest, 1978. szeptember 19.

Eltársi üdvözlettel

/Bende Iván/
 gazdasági igazgató

Melléklet:
 1 csomag
 +címletjegyzék¹⁰

⁸ Kézzel ráírva.

⁹ A felirat mellett érkeztetőpecsét, KÜM-TÜK 1978.sep.19. 001870/13. iktató számon, 1 példány, 1 lap.

¹⁰ Megjegyzés mellette kézírással, tintával: TÜK, alatta Kovács 1978.IX.19. A dátum mellet kézzel ráírva 1977. dec. 31-ig.

14.

MNL OL, XIX-J-1-j, 102. doboz, 117-99: Terimpex küldeménye az OKP-nak, 005945.

Terimpex-csomag továbbítása, 1983

XI. Ter.

Terimpex

SZIGORUAN TITKOS!

TÜK-szám:006/1/1981.

Készítette: Pobori László ov.

Gépelte: Mácsainé

Készült: 2 pld-ban 1 lap

1. sz. példány 1 lap

KÜLÜGYMINISZTERIUM¹¹

XI. Területi Iroda

Budapest

Bem rakpart

Tárgy: Futárcsomag római nagykövetség részére

Mellékelten átadjuk a korábbi megbeszélésünk értelmében összeállított csomagot, melyet kérünk futárpostával római Nagykövetségünk részére továbbítani.

Csatoljuk a csomag tartalmáról összeállított címletjegyzéket.

Budapest, 1983. november 17.

Eltársi üdvözléssel

/Vörös Imre/

vezérigazgató h

Melléklet: 1 csomag + címletjegyzék

¹¹ A felirat mellett érkeztetőpecsét, KÜM-TÜK 1983.NOV17. 005945 iktató számon. Szigorúan titkos!

b) AMBASCIATA DELLA REPUBBLICA POPOLARE UNGHERESE

SZIGORUAN TITKOS!

Via del Villini, 16 – Tel. 858.772 – 863.068
00161 ROMA

Róma, 1983. november 30.

TELEGRAMMI: DIPLOMAG - ROMA

Tárgy: Terimpex küldeményének
továbbítása

87/sz.t./1983.

Hiv. sz.: 005945/1983

Készítette: Lénárd F.

Mell.: 1 boríték

Készült: 4 példányban

Központ: 3 példány

Nagykövetség: 1 példány

Gépelte: TM¹²

Kérjük a mellékelt borítékot a címzettnek továbbítani.

/Szita János/
nagykövet

c) T: kinti

Vörös Imre elvtársnak

a Terimpex vezérigazgatója

Mell: 1

Budapest

Kedves Vörös E!

Csatoltan továbbítom azt a borítékot, amelyet római nagykövetségünk terjesztett fel.

Budapest, 1983. december 12.

Eü:

/dr. Kincses László/
főosztályvezető-helyettes

További intézkedést nem igényel.

12 A felirat mellett érkezettőpecsét, KÜM-TÜK 1983 DEC 8. 005945/1. ikatató számon. Melléklet 1 boríték.

15.

MNL OL, 106. doboz, 00147/11-1/87. Nagykövetünk észrevételezése a Terimpex olaszországi tevékenységével kapcsolatban.

a) Kovács László elvtársnak,

miniszterhelyettes

Külügyminisztérium

Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium

Szigorúan titkos!

Szám: 00147/11-1/87

Budapest

Készült: 2 pld.-ban 5 lap.....1.sz. pld. + 2 fotó

Tárgy: Nagykövetünk észrevételezése a Terimpex olaszországi tevékenységével kapcsolatban

Kedves Kovács Elvtárs!

A KÜM fenti tárgyu, 1987. március 31-én kelt átirata tájékoztatott arról a panaszról, amelyet Romano szocialista párti parlamenti képviselő és a MESCIA olasz cég tulajdonosa tett római nagykövetüknél a Terimpex-szel kapcsolatban. A kérdést kivizsgáltattuk, ennek alapján az alábbiakról kívánjuk tájékoztatni:

1./ A közös piaci élőjuh és juhhús szállításaink az EGK által ránk kényszerített önkorlátozási megállapodás alapján, éves kontingensek által korlátozottan történnek. A kontingensek nagyságát eredetileg a bevezetésüket megelőző három év átlagos magyar szállításait alapul véve állapították meg. Szállításaink az önkorlátozási megállapodás előtt és azóta is szinte kizárólag az olasz piacra irányulnak, a többi tagország maga is exportőr, vagy importját más forrásokból fedezi. A kontingensek kialakítását tehát döntően a hagyományos olasz vevők igényei és vásárlásai szabták meg. A kontingensek emeléséért évek óta küzdünk, egyelőre sikertelenül. Az önkorlátozási megállapodásban előírtak pontos betartása feltétlenül érdekünk, mert egyébként e termékkörben is a lefölözéses piacsabályozást vezette be velünk szemben az EGK.

2./ 1985 januárjában Sorrentino, az olasz KGM osztályvezetője Budapestre utazott, hogy – az akkori külkereskedelmi miniszterre hivatkozva – eljárjon a foggiai MESCIA cég képviselőjében. Az intervenció – akárcsak Romano szocialista képviselő legutóbbi intervenciója – arra irányult, hogy az említett cég kapjon lehetőséget magyar élőjuhok közvetlen vásárlására a Terimpex-től. A kirendeltség kérésére Sorrentino-t fogadta a KKM akkori Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Főosztályának vezetője és a Terimpex vezérigazgatója. A MESCIA cég számára felajánlották, hogy amennyiben sikerülne – éppen Capria miniszter segítségével – a több éve kért kontingensemeléstart megkapnunk, a teljes többletre hajlandó vele szerződni a Terimpex. 1985 októberében Rómában a Magyar Kereskedelmi Kirendeltség szaktitkára ismét találkozott Sorrentinoval és a Terimpex, valamint a KKM szakfőosztálya újból megvizsgálta a kérdést. Megállapították, hogy az adott termékkörben a Terimpex olaszországi cégkapcsolatait nem célszerű bővíteni, mivel rendszeresen 20 olasz cégnek szállítunk és a kontingens alacsony volta miatt ezek maradéktalan kiszolgálása is nehézségekbe ütközik. Változatlanul a kontingens emelésében látták a magyar érdekeknek is és a MESCIA érdekeinek is megfelelő megoldást.

3/ Jóllehet az elmúlt másfél évben a fent említett helyzet nem változott, Romano képviselő jelentkezését követően – kizárólag a Foggiai személyével összefüggő megfontolások miatt – római kereskedelmi tanácsosunk és a KKM szakfőosztályának kérésére a Terimpex erőfeszítéseket tett a MESCIA igényeinek rugalmas elbírálására. Ez annál inkább sem volt könnyű, mert a MESCIA székhelyén, Foggia-ban található a Terimpex egyik legnagyobb olasz juhvevője, akivel több éves kapcsolata van, és kereskedelmi szempontból különösen nem szerencsés még egy vevő bekapcsolása. A Terimpex utasította milánói vállalatát a Soresco-t, hogy ajánlja fel áruszállítási készségét a MESCIA-nak, ami március közepén megtörtént. A Soresco bekapcsolására azért van szükség – és a Terimpex évek óta követi is ezt a politikát – mert a piaci folyamatok, az árak és a felhozatali mennyiségek alakulása csak így követhető naprakész módon, amire a termék érzékenysége és a maximálisan elérhető

árak miatt egyaránt szükség van. Az olasz cég ezt az ajánlatot elutasította, ragaszkodott ahhoz, hogy közvetlenül a Terimpex-től vásárolhasson. A Terimpex április 1-én közvetlen szállítási ajánlatot tett, közölve a termékenkénti árakat és az egyéb kereskedelmi feltételeket is. Az olasz cég április 6-án ellenajánlatot tett, amire a Terimpex április 13-án csökkentett áru közvetlen ajánlattal válaszolt. E Terimpex ajánlatra pozitív olasz válasz érkezett, a tárgyalásokra május elején kerül sor.

4./ A Terimpex hajlandósága a MESCIA új vevőként való bekapcsolására és közvetlen kiszolgálására kizárólag római nagykövetünk kezdeményezésére és ennek nyomán római kereskedelmi tanácsosunk és a KKM ösztönzésére alakult ki. A rend kedvéért meg kell jegyezni: nehezen elképzelhető, hogy a MESCIA egyszerre legyen képes a hagyományos vevőknél magasabb ár fizetésére és egész éve folyamatos vásárlásokra (vagyis a húsvéti és a karácsonyi fő szezonon kívül, a kifejezetten gyenge kapcsolat idején is rendszeres árulehívásra). Ugyanakkor az új cég bekapcsolása hiányt okoz a többi partner áruval való ellátásában, hiszen a kontingens adott nagyságot jelent. Emiatt a MESCIA bekapcsolása gazdaságilag valójában csak akkor indokolható, ha politikai kapcsolatai révén többlet kontingenst tud biztosítani számunkra. Meggyőződésünk, hogy a Terimpex a római nagykövetünk által képviselt politikai érdekeket messzemenően figyelembe vette, amikor saját érdekei és üzletpolitikája ellen cselekedve hagyományos partnereit és saját olaszországi vállalatát is megkerülve adott ajánlatot, árendedményt tett, ugyanazon körzetben késznek mutatkozott kínálata növelésére.

5./ Az elmúlt nyolc hónapban több olyan kereskedelmi-üzleti helyzet adódott, amelyben római nagykövetünk közvetlen intervenciójára került sor kellően nem pontosított és konkretizált politikai szempontok alapján. Az intervenciók indítéka általában egy-egy olasz politikus környezetéhez tartozó kijárók megjelenése volt. A képviselt érdekek olasz részről világosan érzékelhetőek voltak, miközben a magyar érdekek homályban maradtak.

Természetesen elképzelhető, hogy bizonyos esetekben gazdaságilag áldozatot kell hozni magasabb politikai érdekek és megfontolások

miatt. Ugyanakkor az állam és a vállalatok mai viszonyában az államigazgatási beavatkozás tere a korábbinál jóval korlátozottabb, inkább informális kapcsolatok révén meggyőzéssel, rábeszéléssel megvalósítható, ugyanis a beavatkozás következtében elszenvedett vállalati veszteségeket – a vállalati érdekekkel szembeni utasítás esetén – meg kellene térítenünk a vállalat számára.

Ezért célszerű, hogy a jövőben csak jól pontosítható politikai érdekek alapján, az esetleges vállalati piacpolitikai zavarokat elviselhetővé téve, a számszerűsíthető veszteségek megtérítésével is számolva és minden oldalról megalapozottan történjenek a nagyköveti intervenciók. Hasznos lenne, ha a Nagykövetség politikai kapcsolatait mindenekelőtt a ránk kényszerített juh-kontingens növelésére sikerülne felhasználni. Ez utóbbi a gazdasági diplomácia által számunkra nyújtható segítség egyik fontos terepe lehetne ma Olaszországban.

Kérjük Miniszterhelyettes Elvtársat, hogy tájékoztatásunkat tudomásul venni és megállapításainkkal egyetérteni szíveskedjék.

Budapest, 1987. április 24.

/Dr. Melega Tibor¹³/ /Dr. Papócsi László¹⁴/

13 Melega Tibor (Budapest, 1936–). 1959-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett közgazdász oklevelet. 1966 óta volt tagja a Magyar Szocialista Munkáspártnak. 1959 és 1964 között az Elektroimpexnél dolgozott, ezt követően a Külkereskedelmi Minisztériumban volt főelőadó, majd referatúrávezető. 1969–1974 között az NSZK-ban, a kölni kereskedelmi kirendeltségen teljesített külszolgálatot kereskedelmi titkári, majd tanácsosi beosztásban. 1974-től a Fejlett Nem Szocialista Országok Államközi Főosztályán dolgozott főosztályvezető-helyettesként. 1967-ben egyetemi doktori címet szerzett. 1980-tól a külkereskedelmi miniszter helyettese, 1988-ban a kereskedelmi miniszter helyettese lett.

14 Papócsi László (Balassagyarmat, 1939–), állatorvos, egyetemi tanár. 1964-től a Bábolnai Állami Gazdaság állatorvosa, laboratóriumvezetője, majd 1967-től ugyanitt főállatorvos, állategészségügyi igazgató. 1973-tól biológiai igazgató a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinátban, majd 1975-től 1982-ig ugyanitt vezérigazgató-helyettes. 1982 és 1990 között miniszterhelyettes a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztériumban. 1990 és 1997 között a Bábolna Rt. vezérigazgatója.

16.

MNL OL, XIX-J-1-j, 107. doboz, 117-99. Magyar–olasz gazdasági kapcsolatok (juheladási ügy), 002709.

002709/87¹⁵

SZIGORÚAN TITKOS!

Nagykövetünk észrevételezése a Terimpex olaszországi tevékenységével kapcsolatban

Nagykövetség

Cselkóné P. Margit

Róma

Nagykövet elvtárs tájékoztatására mellékelten megküldjük az illetékes külkereskedelmi, illetve élelmezésügyi miniszterhelyettes Kovács László külügyminiszter-helyettes elvtárshoz a fenti tárgyban intézett levelét.

A levélből kiderül, hogy a Külkereskedelmi Minisztérium – a Nagykövet elvtárs által jelzett politikai érdekeket szem előtt tartva – kivizsgálta az ügyet és ösztönözte a Terimpex-et a Mescia cég igényének kielégítésére. A magyar külkereskedelmi vállalat több tárgyalás után még közvetlen szállításra is ajánlatot tett, jóllehet az ismert kontingenskorlátozások, amelyek behatárolják olaszországi exportunk mennyiségét, továbbra is érvényben vannak.

Elfogadható ugyanakkor a levélírók azon érvelése, hogy a Mescia bekapcsolása gazdaságilag valójában csak akkor indokolható, ha politikai kapcsolatai révén többletkontingenst tud biztosítani számunkra. Ugyanígy hasznos lenne, ha a Nagykövetség politikai kapcsolatait a ránk kényszerített juh-kontingens növelésére sikerülne felhasználni. Ez utób-

¹⁵ Kézzel írva.

bi a gazdasági diplomáciai által az érintett külkereskedelmi szervezetek nyújtható segítség egyik fontos szerepe lehetne ma Olaszországban.

Budapest, 1987. május 4.

dr. Kopányi Vilmos

